

~~1547~~
le I. 20

A DUNAPATAJI UNITÁRIUS EGYHÁZKÖZSÉG

ÍRTA:

BARABÁS ISTVÁN

budapesti lelkipásztor

BUDAPEST, 1938

A hóval fődött templom képe 1937. Karácsony napján.

1547.

A DUNAPATAJI UNITÁRIUS EGYHÁZKÖZSÉG

ÍRTA:

BARABÁS ISTVÁN

budapesti lelkipásztor

*magyarországi Unitárius Egyház
Nemzeti népművelési igazgatóság*

BUDAPEST, 1938

Tájékoztató.

Ebben a füzetben két esztendő csendes munkájáról számolok be azoknak a kedves unitárius atyafiaknak, akik szeretettel kísérték *dunapataji* gyülekezetünk sorsát.

A mult év nyarán kérő szóval kerestem volt meg a Csonkaország unitáriusait a templom-építés előtt álló pataji leány-egyházközség megsegítésére. Akkor tett ígéretemhez képest most nyilvánosan számolok el a templomépítésre hozzám, a budapesti egyházközség pénztárához és a pataji egyházközséghez befolyt adományokról. Az elszámolás a füzet végén olvasható. A füzet ingyen jár azoknak, akik akármilyen összeggel is hozzájárultak az építés költségeihez. Akik mégis meg akarják váltani a füzetet, annak árát egy pengő értékben, szíveskedjenek beküldeni a budapesti unitárius egyházközség pénztárába, V., Koháry-utca 4. A befolyt adományokat a *Házalapra* fordítjuk.

A nyilvános elszámolás kötelezettségén kívül meg kellett írnom a füzetet azért is, hogy a jövő számára hű és igaz képét fessek meg a kis gyülekezet kezdő éveinek. A kép azért lesz hű és igaz, mert az eseményeket a fényképezőgép lemezének igazmondásával igyekszem megrögzíteni.

Az indulás és építés két esztendejének eseményeit, külső sallang nélkül sorakoztatom fel. A divatos, amerikai ízű reklámhangot kerülöm. Arra törekszem, hogy a tiszta, áttekinthető képsorozatban mindenki megláthassa Isten áldó kezének és az evangéliumi gyümölcsöző szeretetnek munkáját.

Az adakozók között mindenik magyar vallásfelekezet tagjai megtalálhatók. Rev. Hankinson lelkipásztor úr szíves fáradozása révén néhány angol és amerikai fillér is gyarapítja a szent oltárra hozott adományokat.

A templomról, gyülekezeti termekről és bérházzal néhány fényképet is adok.

Szerettem volna már a múlt évben számadást adni, de a nyomdaköltség hiányzott. Most Róvó Aladár kedves atyánkfia nagylelkű segítségével sikerült megjelentetnem a füzetet.

„Elmenvén, tanítsatok minden népeket.”

(Máté ev. XXVIII. 19.)

A Csonkaország unitáriusai között napirenden van a kérdés — lehetséges-e, szükséges-e, helyes-e egyházunk terjeszkedése? Egyik vélemény szerint az a helyes módszer, ha mindent rábízunk az időre, lévén a mi vallásunk úgyis a „jövő vallása!” A másik szerint meg kell ragadnunk a kínálkozó alkalmakat és a vitézkedő egyházak módján a kifelé való missziózás terére kell lépnünk.

A kérdésnek sok ága-boga van. Az evangélium parancsa értelmében *minden népek* közé el kell mennünk. Általánosan elfogadott tétel az is, hogy amelyik egyház nem akar és nem tud terjeszkedni.

életképtelen. Tapasztalataim alapján az a nézetem, hogy a mikéntje, a megoldási módja, a gyakorlati oldala a nehéz és a döntő.

Az evangélium mindig ideális magaslatokon jár. A gyakorlati élet azonban kénytelen a porba leszállani, a lehetőségekkel számolni, a körülményekkel megalkudni. Erről mindenki könnyen meggyőződhetik, ha egybeveti az Isten országáról szóló jézusi gondolatokat a gyülekezetet alakító Pál apostol kemény harcairól fennmaradt iratokkal.

Csak hit és apostoli buzgóság kell, — mondja a felelőtlen szólás-mondás — és kész a győzelem! Am, amikor egy új gyülekezet alakítása körül látunk, mint porlik szét a legelszántabb akarat is a parti sziklához ütődő vízcsepp módján a kényszerűségekkel folytatott küzdelemben, be kell ismernünk, hogy a buzgóságon és jóakaraton kívül a sikerhez még sok minden szükséges!

Azt mindenkinek tudnia kell, hogy amikor egy áttérő csoportot átveszünk egyházunkba, súlyos erkölcsi és anyagi felelősséget vállalunk. Ez a felelőség egymás után veti fel az ilyen kérdéseket: Hol húzza meg magát a gyülekezet addig, amíg imaház vagy templomot építhet? Célravezető-e, ha imaházzal kísérletezik és a jobb jövő reményében a templomépítéssel várakozik? S ha ez a várakozás sokszor az örökkévalóságot jelenti, helyes volt-e a módszer? Hová temetheti halottait az új gyülekezet? A községi temetőbe — mondja a törvénytudó ember. De ha az új gyülekezet tagjai — mint az Dunapatajon is történt, — nem akarnak oda temetkezni, érzelmi okokból? Elhagyott egy-

házuk temetőjébe kérezkedjenek? De ha azt nem nyitják meg halottaink előtt? Hová járjanak iskolába az áttérő szülők iskolaköteles gyermekei? Tud-e a gyülekezet egybeadni annyi pénzt, amiből a legszükségesebb kiadásait fedezheti, odautazó beszolgáló lelkipásztorának útiköltségeit biztosíthatja? Megvannak-e az előfeltételek a gyülekezet fejlődéséhez vagy csak szórványnak marad?

Száz oldalon is folytathatnám az egymás sarkába lépő kérdéseket, de azt hiszem, ennyi is elég annak megvilágítására, hogy lelkiismeretes ember számára mit jelent új egyháztagok átvétele s új gyülekezet alakítása?

E téren eddig szerzett tapasztalataim arról győztek meg, hogy az olyan gyülekezetek, amikben legalább a fennebb elősorolt feltételek nincsenek meg, pár évi vagy évtizedi kísérletezés után sorvadásnak indulnak. A nyáj elkedvetlenedik s legjobb esetben a napról-napra való éldegélés útjára szorul. Negyven-ötven év történetében nem egy esetet hozhatnék fel, amikor még a jól indult és anyagilag megalapozott gyülekezetek is elhaltak. Csak egy-egy ház vagy egy-egy darab föld beszél arról, hogy *itt hajdan szebb élet volt*.

Ezek és itt fel nem sorolható meggondolások magyarázzák meg tartózkodó magatartásunkat, amellyel *dr. Kendecsy Pálnét* 1935 november havában a lelkipásztori irodán fogadtuk, azzal a hírével, hogy Dunapatajról mintegy 80 ember be akar lépni egyházunkba. Néhány unitárius irat átnyújtása mellett azzal bocsájtottuk el, hogy azokból igyekezzenek tájékozódni egyházunk felől. Ha az unitárius vallást megkedvelik, vessenek számot a

körülményekkel, de már most vegyék tudomásul, hogy a maguk emberségéből kell megélniök. Itt említem meg, hogy az 1889. évben 10 dunapataji lakos jött volt át hozzánk, akik idővel visszatértek elhagyott egyházukba. Az akkori unitáriusok között is szerepelnek a *Bogárdi-, Zádori-, Kovács-, Dobor-, Farkas-családok*, akiknek utódaival az új áttérttek között is találkozunk.

Az első áttérők.

Dunapataj nagyközség a félországot kitevő Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli csücskében fekszik, közel a Dunához. Hajdan város. Lakosainak száma 6.000. Kis számú zsidóval a lakosság felerészben református és r. kath. vallású, kevés evangélikussal. Óslakossága református.

Dr. Kendecsy Pálné előzetes tájékozódása nyomán kereste fel 1935. december havában a lelkipásztori irodát *Bogárdi István, Varga József, Szabó Sándor* és neje, *Herczeg Sándor* tagokból álló küldöttség Dunapatajról. A velük történt beszélgetés rendjén látható volt már, hogy a mozgalom komoly jellegű. A küldöttség tagjai határozottan ki nyilatkoztatták, hogy az elhagyott református egyházba vissza nem térnek. Figyelmeztettük őket egy esetleges halálessettel előálló kellemetlen helyzetre is. Erre *Varga József* felesége nevében is kijelentette, hogy a református temető szomszédságában fekvő földjét ajándékként felajánlja az unitáriusok részére temetőhelyül. A küldöttség többi tagja is a tőlük telhető legnagyobb anyagi áldozatokat helyezte kilátásba, mert nem akarták azt, hogy bárki

őket az egyházi terhek alól menekülés vádjával illethesse. Nem akarom itt felsorolni az indító okokat, amik bennük a kitérés gondolatát megérlették. Csak azt említem meg, hogy mindazok a hivatalos iratok, amelyekben le van fektetve elhagyott egyházuk felsőbb hatóságaihoz intézett panaszaiknak anyaga, lelkeszi hivatalunk birtokában vannak. Ezekből meggyőződünk arról, hogy elhatározásuknak komoly okai vannak s azok között az ellenük vádként hangoztatott különadó ellen való tiltakozásuk csak kipattantotta, de nem szülte a régi egyház elhagyásának gondolatát.

A küldöttséget azzal az ígérettel bocsátottuk el, hogy kérésüket megvizsgáljuk. Közben a kitérések formai része körül nézeteltérések merültek fel a kitérttek és elhagyott egyházuk vezetősége között. Mikor aztán írásos bizonyítékok alapján győződünk meg a kitérttek feltétlen jóhiszeműségéről — *a magam felelősségére* határoztam átvételükről és 1936 január 12-én átvettem az első csoport áttérőt, 20 egyént, köztük az újonnan született unitárius gyülekezet első kiskorú tagját, a 4 éves Vincze Margitkát. Ugyanezzel a dátummal intéztem el a pár nappal később érkezett 8 áttérő átvételét is s így az áttérő csoport létszáma 28 volt, akik közül 2 időközben visszamaradt. A dunapataji unitárius gyülekezet tehát 26 taggal indult neki a jövőnek s vetette meg alapját a Duna-Tisza folyók határolta országrészen a második unitárius egyházközségnek. *Az alapító 26 egyháztag* neve áttérésük időrendjében: Bogárdi István, Bogárdiné sz. K. Pap Julianna, Botykai József, Farkas Sándor, Fazekas Sándorné sz. Mike Julianna, Hencsei

István, Herczeg Sándor, Herczegné sz. Sára Mária, Z. Kovács István, Kis János, Kisné sz. Tarczal Zsófia, Szücs Sándorné sz. Kalló Zsófia, Vincze István, Vinczéné sz. Udvaros Mária, Vincze Margitka, Szabó Sándor, Szabóné sz. Bürgés Julianna, Nagy József, dr. Kendecsy Pál, Kendecsyné sz. Sidó Róza, Varga József, Vargáné sz. Sulyok Julianna, Kopa Pálné sz. Geröcs Emma, Kopa Julianna, Baráth Lajos, Baráthné sz. Kovács Mária.

Az első istentisztelet.

A pataji áttérők átvételével megkezdődik egyházunk, közelebbről a budapesti anyaegyházközség felelősségvállalása és gondja is. A helyszínén pedig megindulnak az ellentétes irányú mozgalmak. Az ismeretlen unitárius vallás körül támadt találgatások, nem egyszer nem éppen keresztényi nyilatkozatok, az innen-onnan eredő „szelid nyomások”, fenyegetőzések, gúnyolódások és gazdátlan hiresztelések.

Dr. Kendecsy Pálné találó színekkel festi meg a gyülekezet lelki állapotát az 1938. Évkönyvben. Idézek a cikkből néhány sort: „Bujkálva, kigúnyolva, minden eszközzel üldözőbe véve, krisztus-tagadók, pogányok voltunk; de ha le is szedtek rólunk mindent, lelkünkben nem tudtak elrabolni semmit; a hit csillaga erős nappá lett üldözött sorsunk beborult egén s mindennapi erősségünk lett a zsol-tár szava: „Szívemet hozzád emelem és benned bízom, Uram!” Isten kitárta országának kapuját, hogy utat találjon hozzá az ének, Ő tudta csak.

hányszor hangzott hol elkeseredetten, hol csüged-
ten, hol bizakodva, de mindig hangzott!

Nem veszített el bennünket az Úr, mert nagy
erővel hívtuk, hanem elvezetett Jerikó falai alá,
melyet nekünk ígért, ha lesz bennünk erős hit és
elég bizalom."

A gyülekezetet ilyen lelkiállapotban látogat-
tam meg, hívásukra, első ízben és tartottam az ál-
lami polgári iskola egyik termében az első isten-
tiszteletet 1936 február 16-án.

Előző este Baráth Lajos és felesége Kovács
Mária hajlékában találkoztak a kis gyülekezet tag-
jai egymással, amikor a másnapi énekeket próbál-
ták el, dr. Kendecsy Pál községi orvos énekveze-
tésével.

A kedves, mélyen vallásos érzésű Baráth-
háaspár nevével még néhányszor találkozunk, de
már most föl kell jegyeznem nevüket. Hónapokon
át adtak helyet a megfélemlített kis csapatnak csa-
ládi házukban.

Ide jártak imádkozni és énektanulásra heten-
ként kétszer.

Másnap reggel gyülekeztünk a polgári iskolá-
ban nagyszámú érdeklődő jelenlétében.

Felsorolom az énekeket, mert azok a pataji
unitáriusoknak kedves emlékeik: Te benned bíz-
tunk; Szívemet hozzád emelem; Úristen az én
imádságom. Úrvacsorai énekek: Gondviselő
szent Istenünk; Jer az Úrnak asztalához és a Him-
nusz. Máté V. 43—48 versei a lekcio és János ev.
XIII. 35. verse a textus.

Ez az alapige nemcsak erre az alkalomra szólt,
hanem mindenkorra, ahányszor Patajon az evan-

Az első istentisztelet unitárius közönsége.

géliumot hirdettem. Ez az evangéliumi vers diszíti a templom falát is.

Az Úr vacsorájában részt vett az egész unitárius gyülekezet és két annyi más vallású. A szent vendégséghez a kenyeret Varga József és felesége Sulyok Julianna, a bort Bogárdi István és felesége K. Pap Julianna adták. A perselyben — a gyülekezet első vagyontárgya — 7 pengő 23 fillért találtunk. Ebből 5 pengőt a lelkészi nyugdíj intézet részére ajándékoztunk s így tiszta pénztőkéjüül 2 pengő 23 fillér maradt a gyülekezetnek.

Az istentiszteletre az állami polgári iskola egyik tantermét az intézet igazgatósága készséggel engedte át. Ezt a pataji unitáriusok természetesen is találták, mert hiszen az iskola a magyar nemzet pénzén épült s ennek a nemzetnek ők is tagjai. Egy hónap múltán meg kellett tanulniok, hogy ami természetesen látszik az adófizető polgár szemében, nem mindig az a hivatalos ész ítélete szerint. Erről azonban később!

Az első istentisztelet hangulatából meg lehetett állapítani, hogy a dunapataji kis gyülekezetnek van jövője, mert lelke van. Ez a lélek indította Varga József és felesége Sulyok Julianna testvéreinket arra a nemes elhatározásra, hogy korábban tett ígéretükhöz képest írásba foglalják a temetőkert adományozását — az első pataji unitárius istentisztelet emlékére. Az adománylevél eképpen hangzik:

Adománylevél.

Alulírott dunapataji lakosok az egy igaz Istennek, a mi Urunk Jézus Krisztus szent Atyjának és forrón szeretett unitárius anyaszentegyházunknak óhajtván szolgálni, szívünk őszinte sugallatára hallgatva, a dunapataji unitárius leányegyházközségnek temetkezési célra felajánljuk és tehermentesen adományozzuk örök tulajdonul a dunapataji telekkönyvben 674. sz. alatt lévő 1082 négyszögöl területű ingatlanunkat.

Az az óhajításunk, hogy az adományozott területen egyházközségünknek minden egyes öröknyugovásra tért tagja ingyen sírhelyet kapjon. Ezzel szemben elismerjük az egyházközségnek azt a jogát, hogy azoknak a tagjainak, akik életükben a gyülekezet előmeneteléért erkölcsi jutalmazásra és hála kötelező áldozatokat hoztak, dízsírhelyet ajánlhasson fel. Abba is beleegyezünk, hogy az egyházközség mindenkor presbiteriuma külön díjat szabhasson azokért a sírhelyekért, amiket azok az egyháztagok akarnak igénybevenni, akik a sorrendtől eltérően fenntartott helyen óhajtanak pihenni.

Kikötjük, hogy a temetőnek sírok által el nem foglalt részét halálunk napjáig szabadon használhassuk s annak jövedelmét az egyházközség további megkérdezése nélkül élvezhessük.

Fogadja szeretett egyházunk, amelynek kebelében megháborított lelkünk nyugalma újból megtaláltuk, szívből jött adományunkat olyan szeretettel, mint amilyen jóindulattal mi adjuk.

Az egy igaz Isten áldása nyugodjék meg uni-

tárius anyaszentegyházunkon és dunapataji gyülekezetünkön.

Kelt Dunapatajon, az első unitárius istentisztelet napján, 1936. évi február hó 16-án.

Testvéri szeretettel:

Varga József
s. k.

és neje

Sulyok Julianna
s. k.

A Varga-házaspár

Külön fejezetet kell szánnom ennek a kedves házaspárnak. Időrendben ők az első az adományozók sorában. A temetőkert mai értéke 1500 pengő. Nagy összeg olyan emberektől, akik két kezük munkájával szerezték kis vagyonkájukat. Már református voltukban temetői célra szánták azt a földet.

A dunapataji unitárius gyülekezet számára áldás volt az ő nemeslelkű áldozatuk. E nélkül nehezen lehetett volna megoldani az alapítás kérdését. Falun fontos a temető, mert a kegyeletes érzést mélyen érinti. Itt annál fontosabb volt, mert a község népe a törvény által kijelölt községi temetőt nem szereti. A Vargáék adománya nélkül a gyülekezet sorsa meg lett volna pecsételve. Én is csak ennek az adománynak reményében vettem át egyházunkba az első áttérőket.

A Varga-házaspár a templom épületében is megörökítette nevét. Az utcára nyíló toronyajtót ők készítették. Vendégszerető, kedves hajlékukban mindig szíves szeretettel fogadják az egyház embereit. A vallásos buzgóságban előljárnak s kö-

vetésre méltó példát adnak másoknak is. Bizton remélem, hogy ha a gyülekezet tagjaiban továbbra is megmarad az áldozatkészség kezdeti üteme, az ő nevükkel még sokszor találkozunk az Aranykönyvben a reánk következő nemzedékek olvasói.

Varga József atyánkfiára bízta a gyülekezet csekély vagyonának kezelését, őt választván meg első pénztárosának. Hálája jeléül az Emléktáblán is megörökítette nevét a templom falában. Vargáék a szívükkel gondolkoznak. A gyülekezet is szívébe zárta őket!

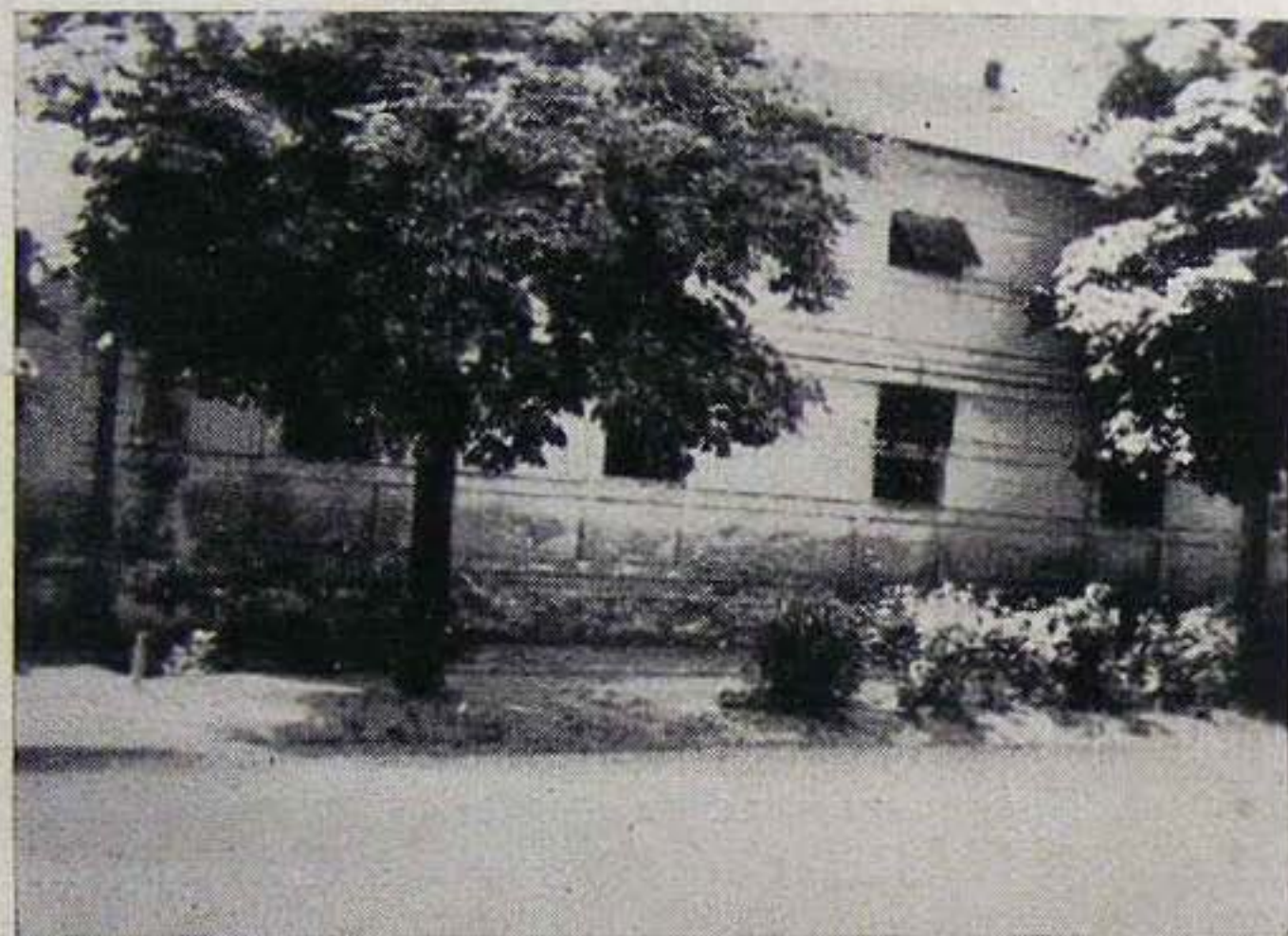
A második istentisztelet.

Ez az istentisztelet azért nevezetes a gyülekezet életében, mert ezzel egyidejűleg vetődött fel első ízben a gyülekezetiház vételének a gondolata. A gondolat még korainak látszott, de a szükség parancsolta a vele való foglalkozást.

Az állami polgári iskola igazgatója ugyanis akkor, amikor a pataji unitáriusok ismét istentisztelet tartására az intézet egyik tantermét kérték, azt a szóbeli választ adta, hogy a teremátengedés nem áll módjában. De a kérésről jelentést tett a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban. Elutasítását nem okolta meg. Egy terem átengedésének egyébiránt különösebb akadályja nem volt. Köztudomású tény, hogy az iskola termei vasárnap üresek, tehát a tanítás rendjét nem zavarta volna az egy órás terjedő istentisztelet. Az is valóság, hogy az emeletes iskola-épület emeleti részének felét egyik apácarend használja *állandó lakóhelyül*. Az is valóság, hogy a helyi református egyházközség számára az iskola egyik terme *állandóan* ren-

delkezésre áll egyháztársadalmi összejöveteleire. Sőt az is való tény, hogy a helybeli evangélikus felekezet is kapott tantermet istentisztelet tartására, holott később kérte, mint az unitáriusok. Arról se tudunk, hogy az első istentisztelet alkalmával megzavartuk volna az iskola rendjét vagy valami olyat

A gabonarakta.

cselekedtünk vagy szoltunk volna, amit kifogásolhatott volna az iskolai hatóság.

Ilyen körülmények között nem tehattunk mást, minthogy Bogárdi István atyánkfia kérvényt benyújtott a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi minisztériumba egy terem átengedéseért. A kérvényt a polgári iskola igazgatója 59/1936. sz. alatt

iktatta és el is juttatta a minisztériumba. Am a minisztérium írásbeli és szóbeli közbenjárásra sem intézte el az aktát.

A tanügyi hatóságok illetően állásfoglalása folytán a gyülekezet földél nélkül maradt. Március 15-én azért mégis megtartottuk a második istentiszteletet. Erre az alkalomra is a Baráth-házaspár nyitotta meg hajlékát a gyülekezet előtt. Ekkor már a két kis szobában alig fértek el a hallgatók.

Istentisztelet után abban a tudatban indulunk a polgári iskola felé, a nemzeti ünnepre, hogy a márciusi eszmék mégis győzedelmeskednek egyszer és az egyenlőség nemcsak ünnepi szózat, hanem hétköznapi valóság is lesz. Ezt annál inkább kellett hinnünk, mert a polgári iskola udvarán a Kossuth-szobor előtt a kerület országgyűlési képviselője is nagyon erősködött beszédében amellet, hogy hazánkban az egyenlőség elve minden téren eleven valóság. Közbeszólhattunk volna: ugyanbizony, nézzen meg minket, pataji unitáriusokat, akik az üresen tátongó polgári iskolával szemben élő bizonyosság vagyunk amellet, hogy az egyenlőség elvének alkalmazása körül mégis akadnak némi hiányosságok! Nem tettük és jól tettük! E helyett azt gondoltam magamban: Ezt a kis gyülekezetet földél alá kell juttatni. És pedig bármi áron. Ezt követeli a méltatlanul megbántott gyülekezet lelki nyugalma és az unitárius becsület is.

Az egyöntetűség kedvéért végzek is a polgári iskola-üggyel. Vártuk türelmesen a minisztérium döntését. A válasz egyre késett. Ezért Bogárdi István, akkor már a leányegyházközösségé alakult gyülekezet egyik gondnoka, 1937 november 7-én újabb

kérvényben megsürgette az 1936 február 16-án beadott kérvénye elintézését. Ekkor már templomunk, tornyunk készen állt, de nem volt alkalmas gyülekezeti termünk. Ezért most már a néha-néha tartandó összejövetelek céljára kértünk tantermet. És várakoztunk tovább. Várakozás közben megépítettük a gyülekezeti termeket is, de válasz akkor sem jött. Hálásak vagyunk az iskola vezetőségének is, a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak is, mert ha akkor nekünk termet adtak volna vagy ha azt a maga idejében adták volna, ma nem volna Dunapatajon unitárius templom, nem szólna a toronyban a Bogárdi-harang és nem volnának gyülekezeti termeink.

Végre 22 hónapi várakozás után megérkezett a minisztérium válasza a kérvényekre. A válasz így hangzik:

Budapestvidéki tankerületi kir. főigazgató.

25 Pa/12/1937/38. sz.

A VKM úrnak 1937. évi december hó 29-én kelt 54.239. sz. a. kelt rendelete alapján értesítem a t. gondnoki hivatalt, hogy a dunapataji unitárius egyházközség gondnokának az ottani áll. polgári iskolában egyházi összejövetelek céljaira teremátengedése iránt előterjesztett kérelmét a VKM úrnak, nélkülözhető helyiség hiányában nem állott módjában teljesíteni.

Budapest, 1938. évi január hó 7.

A tankerületi kir. főigazgató rendeletéből:

Aláírás.

tanügyi tanácsos.

Az utcán . . .

Amikor 1936 március 15-én a déli harangszó mellett megindultunk a nemzeti ünnep színteréről a Kendecsyék lakása felé, azt mondtam az én kedves unitárius testvéreimnek: Födél után kell néznünk, atyámfiai, mert én úgy látom, hogy a polgári iskola épületében közelebbről nem kapunk helyet. Ekkor már értesültem volt az egyik eljáró közegnek abbeli véleményéről, hogy az unitárius mozgalomban politikumot lát. Már pedig ha nálunk valamit nem akarnak elintézni, csak rá kell fogni: politikum van benne és már születése előtt meg is halt.

Ilyen gondolatok közben jutottunk el a Kossuth-utcában az egyik ház elé. Dr. Kendecsy Pál rámutat a házra s azt mondja: Ez kellene nekünk! A Reich-féle ház volt, amit később meg is vettünk. Addig azonban sok mindennek kellett történnie. A gyülekezet vagyona nem egészen 10 pengő volt aznap. A gondolatot még sem ejtettük el. A pataji testvérek itt is, ott is érdeklődtek egy-egy porta, ház felől. Félreeső utcákban, értéktelen vályogházakért 4—5.000 pengőt kértek. Ezek azonban nem feleltek volna meg céljainknak, mert egy megfelelő termet 3—4.000 pengőn alul nem lehetett volna felépíteni. Ezért gondolataink egyre visszatértek a kossuth-utcai házhoz. Úgy hírlett, hogy eladó, 9—10.000 pengő lehet az ára.

Délután már úgy beszélünk a házvételről, mintha a kezünkben lett volna legalább is 100.000 pengő. Egyet tisztán láttunk: az utcán nem maradhatunk. Tehát vásárolnunk, építenünk kell. Ez

zel aztán hozzá is kötöttem magamat a pataji unitárius gyülekezet sorsához.

Kénytelen vagyok itt egy személyes vonatkozású észrevételt tenni. A pataji gyülekezet alapításával kapcsolatban nem egyszer kellett éreznem, hogy talán határsértést követtem el. Amióta 1901-ben a füzesgyarmati egyházközség megalakult, a mai Magyarország területén *külmissziói* megmozdulást nem láttam. Missziói munkánk a Trianon óta idemenekült unitáriusok megtartásában és pásztorolásában merült ki. Éltrevaló gyülekezetek alakítására nem volt alkalom. Ilyen körülmények között gyanutlanul fogadtam a patajiak meghívását az első istentiszteletre. Azt is természetesnek tartottam, hogy a másodikra is engem hívtak. Amikor pedig a második istentisztelet alkalmával láttam a minden oldalról agyonterrorizált, földélnélkül álló kicsiny sereget, nem volt lelkem elhagyni őket. Az unitárius becsület is oda parancsolt a szent ügy mellé. Aztán megfogott a 26 ember lelkesége is. Ujság volt nekem az a szívbőljövő gyülekezeti éneklés, ahogy ők énekeltek. És mindenekfölött éreztem a füzet elején említett erkölcsi kötelezettséget a patajiakkal szemben. Ha már átvettem őket egyházunkba, nem mondhattam nekik: menjetek szét a szélrózsa minden irányába!

Olyan mérvű anyagi megajánlásokról is biztosítottak, amikkel indulni lehetett. De amikor a pataji ügy mellett való kitartásra határoztam el magamat, azt is eldöntöttem, hogy bármire segít minket a jó Isten, csendben, reklám és önreklám nélkül végzem a vállalt munkát.

Ez a magyarázata annak, hogy 20 hónap alatt

végig tartózkodtam a nyilvánosságtól. Ellenszenves előttem a nagydobbal való dolgozás. Szó szerint vettem a magamra szabott szabályt. Amikor dr. Kendecsyné a szerkesztőség kérésére az 1938. Évkönyvbe közleményt írt a dunapataji gyülekezet belső életéről, megkértem, engem abból hagyjon ki, sőt a nevemet se említse.

Mielőtt tovább mennék, le kell rónom a köteles tisztelet és hála adóját a *Kendecsy-házaspár* előtt.

A Kendecsy-házaspár.

Dr. Kendecsy Pál és felesége sz. Sidó Róza neve ugyanazt jelenti a dunapataji leányegyházközség életében, mint a boldogult Kovács József és neje sz. *Czimmermann Annáé* a hódmezővásárhelyi egyházközségében. A lakásuk levegője olyan, hogy aki jó szándékkal lép be abba, első pillanatra otthon érzi magát. Mindig szeretettel látott unitárius vendégeik, akár gyakorta, akár ritkábban nyitják rájuk az ajtót, szeretetet és meleg szíveket találnak náluk.

A dunapataji gyülekezetbe egész erkölcsi tőkájukat fektették bele. Sokat s talán mindent kockáztattak, amikor egyházunkba beléptek. Dr. Kendecsy községi orvos és az emberek gonoszak. Ő azonban mindent vállalt és mindent elviselt. Lelke mélyéig vallásos, melegszívű ember. Testi-lelki orvos a szegény embereknek. Nagy lelki harcok után vált meg előbbi egyházától, de ma éppen olyan jó unitárius, mint amilyen jó református volt. A gyülekezet nagy szerencséjére szakavatott orgonista és elsőrangú énekvezér. Községi, hajó-

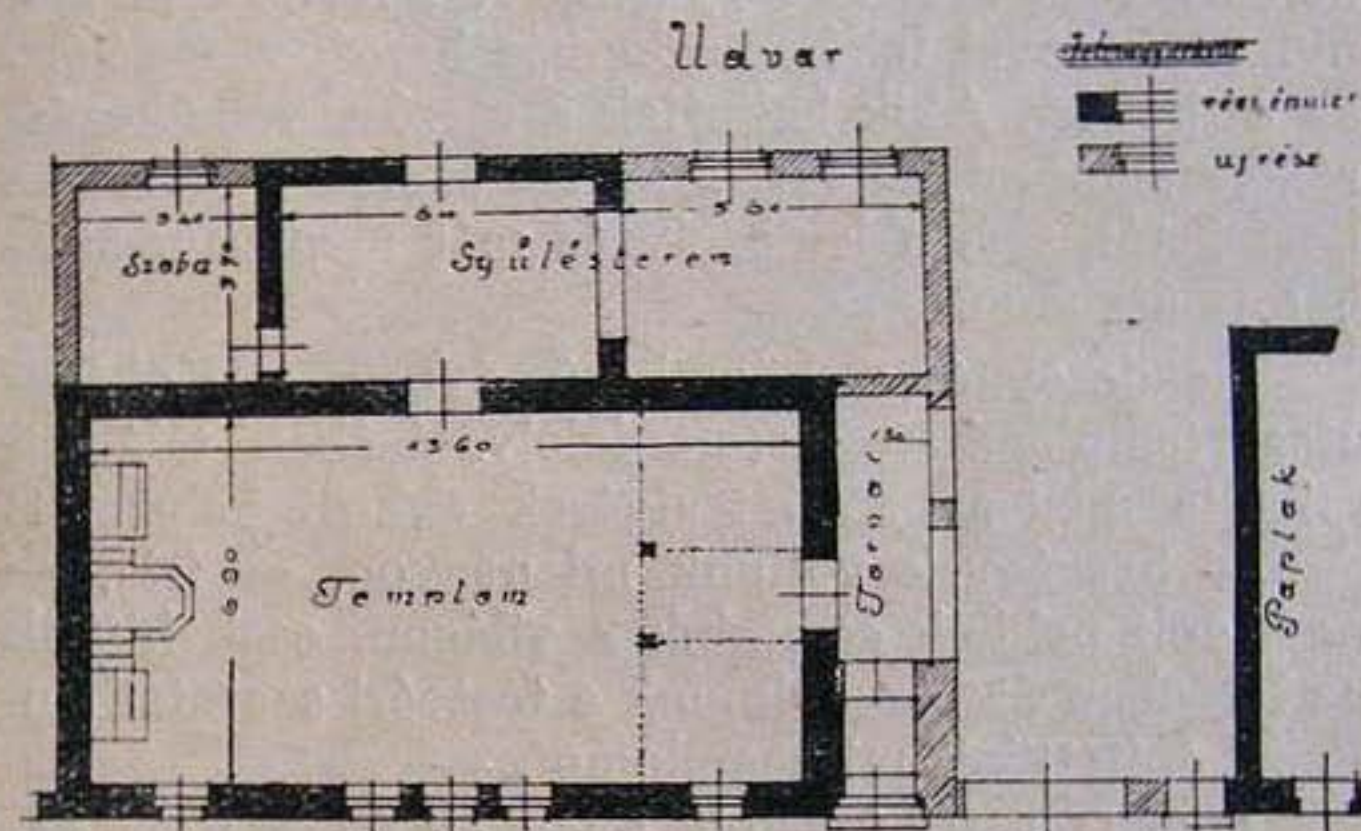
zási és vasúti orvos. Éjjele, nappala szakadatlan zaklatottság. De a vasárnapi istentiszteletekről soh el nem marad s lelkes készséggel vezeti a gyülekezeti éneklést. Hetenként egyszer-kétszer az esti órákban is gyakoroltatja énekeinket. Gyönyörűség is hallgatni a patajiak éneklését. Az eklézsiának megalakulása óta egyik gondnoka.

Feleségét igazában az első hely illetné meg. Az egyházi rend azonban a férfit tartja a teremtés koronájának. A férfi lehet presbiter, az asszonynak, Pál apostol regulája nyomán, hallgatnia kell a gyülekezetben. De Kendecsyné mégsem hallgat. Joga van szavát hallatnia, mert annak rendje-módja szerint megválasztott presbitere és jegyzője az egyházközségnek. Áldozatos lelkű patrónája a gyülekezetnek s egyúttal papnője is. Amikor lelkipásztor nem lehet Patajon, ő látja el a híveket lelki táplálékkal, értékes felolvasásokkal. Havonta legalább két ízben tart ilyen felolvasásokat. E téren megfizethetetlen szolgálatokat tett egyházunknak. Nagyműveltségű, biztos ítéletű, szellemesen okos úriasszony és kellemes előadó. Kiváló készséggel forgatja a tollat is.

A sűrű unitárius vendéglátás rendjén százakat áldoz egyházáért, aminek meggyőződéses híve. Tetemes áldozatai mellett a gyülekezet jövőjéről is gondoskodni kíván. 50 hold birtokát az egyházközségnek szánta. Fáradhatatlan buzgósággal végzi a gyülekezet adminisztrációját, ami férje nagy elfoglaltsága mellett egészen őt terheli. Az eklézsiában mintaszerű szociális életet teremtett. Szegényeket istápol, gyermekeket ruház s az általa meg-

alapított Nőszövetség munkáját buzgó lélekkel vezeti.

Ezt az áldott lelkű asszonyt nagyon megpróbálta az Isten. Két szép nagy leányát szólította magához. Összetört szívvel, sokszor roskadozó lélekkel viseli keresztjét. Élete célját most fogadott leányának, az unitárius gyülekezetnek istápolásában találta meg.

A templom és gyülekezeti terem alaprajza.

A dr. Kendecsy-házaspár eddig nyújtott adományai s később kilátásba helyezett hagyománya mellett a templom építésénél is nagy áldozatokat hozott. Ők vásárolták a szép harmóniumot. Dr. Kendecsyné a szószéket s a szószék mellett álló díszesen kiállított lelkipásztori és patrónusi széket. Kendecsyné készítette a református vallású édesanyja nevére az egyik művészi kivitelű úrasztali takarót is. Nehezen lehetne felmérni: anyagi áldo-

zatuk értékesebb-e, vagy áldozatos munkásságuk s éjjel-nappal szeretettel hordozott gondoskodásuk.

A telekvásárlás.

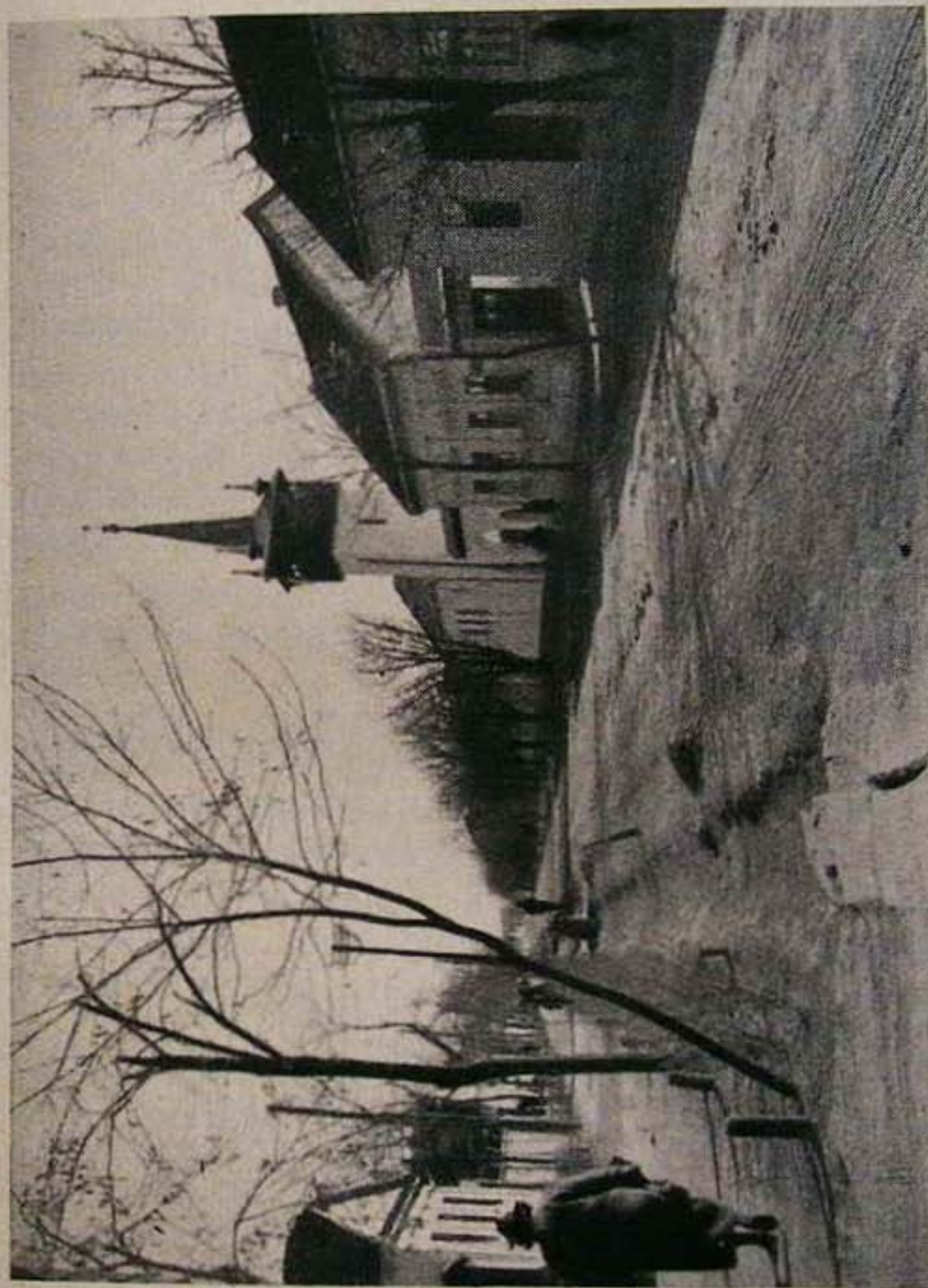
1936 március 16-i jelzéssel Nalpómban ez áll. Irtam Kendecsynek a templomházra felveendő kölcsönről és a leányegyházközség megalakításáról. A néhány családból álló gyülekezet közel 10 pengőnyi vagyonával tehát megindítja harcát a földért, az otthonért. Akik hallottak a merész vállalkozásról, megmosolyogták. Minket azonban sem az ijesztgetés, sem a lemosolygás már meg nem állíthatott útunkon.

Kendecsyné a következő évben a Koháryutcai templomban tartott felolvasásában találóan rajzolta meg a pataji testvérek akkori helyzetét:

— Szegények voltunk mi nagyon, — írja, — nem volt nekünk semmink a világon, csak hitünk az Istenben és bizodalunk a testvéri szeretetben. Ezzel építettünk mi templomot. —

Úgy is volt! Éreztük, hogy az Isten keze vezérel és a testvéri szeretet lángja melegít. Sem az egyikben, se a másikban nem csalatkoztunk. Akármerre fordultunk, mindenütt segítő kezekre találtunk a tervezgetések közben is, az építkezések alatt is. Ki mihez értett, abban ingyen és boldogan dolgozott. Ingyen szolgált a lelkipásztor, az énekevezér, az ügyvédek, a tervező mérnök s a gyülekezet apraja-nagyja.

A kiszemelt házas telek mindenféleképpen megfelelt nekünk. Egész erőnkkel ennek megszerzésén fáradoztunk. A vételárhoz szükséges 9.000 pengő

Útearészlet a templommal és bérházzal.

kölsön ügye is jó úton haladt. De mindig kellett félnünk, hogy valaki megtudja a készülő vásárt és ráígéréssel megveszi a telket. Tettek is erre kísérletet, de hála Istennek, későn.

1936 június 8-án délelőtt 11 órakor Budapesten a lelkészi irodában írásba foglaltuk az előzetes megállapodást a házastelek örököseinek megbízottjával. Az alku megkötésénél a dunapataji leányegyházközség képviselőjében Bogárdi, Varga és Herczeg voltak jelen. Másnap reggel Kendecsyné már Budapesten volt az általa kamatmentesen előlegezett 1000 pengővel, amit foglalóul kifizettünk az örökösök megbízottjának kezeihez. Ahogy Varga József kedves testvérünk mondogatni szokta: A mi egyetlen egy Istenünk megsegített és ellenségeinknek ártó szándéka áldássá változott rajtunk. Temetőnk után már templomházunk is volt.

A leányegyházközség megalakulása.

Most két hónappal vissza kell mennünk. Hogy a Varga József és neje kegyes adományát magunkénak tudhassuk, meg kellett alakítanunk a leányegyházközséget, mint a budapesti egyházközség filiáját. Másként nem lehetett volna nevünkre íratni a temetőnek szánt földet.

A leányegyházközséget 1936 április 13-án husvét másodnapján, a Kendecsyék lakásán tartott istentisztelet végeztével tartottuk meg. Ez volt a patajiak első sátoros ünnepe is.

Istentisztelet végeztével a szokásos formások között közgyűlés volt. Kimondtuk a leányegyházközséggé alakulást és megválasztottuk a presbi-

térium tagjait. Presbiterek lettek: dr. Kendecsy Pál, dr. Kendecsyné sz. Sidó Róza, Bogárdi István, Varga József, Szabó Sándor, Hencsei István, Botykai József, Baráth Lajos, Herczeg Sándor, Kis János, Vincze István, Zádori Kovács István és Farkas Sándor egyháztagok. Gondnokokká választotta a közgyűlés dr. Kendecsy Pált és Bogárdi Istvánt, jegyzővé dr. Kendecsynét, pénztárossá Varga Józsefet. Egyházfi — később harangozó — Kórosi Gábor.

Közgyűlés után a már felesküdt presbitérium megtartotta első ülését, elfogadta a Varga-házaspár temetőkert adományát s intézkedett annak a leányegyházközség nevére leendő átíratása iránt.

Ugyancsak Kendecsyék lakásán tartottuk a pünkösdi ünnepek alkalmából a negyedik istentiszteletet az Úr vacsorájának kiosztásával. Ekkor konfirmált az egyházközség első növendéke: Kopa Julianna. Ezzel az istentisztelettel zárult is a gyülekezet vándorlása, mert 1936 június 28-án már a gyülekezeti teremben dicsérhettük az Urat.

A gyülekezeti teremben.

Különös érzés az otthon érzése! Sohasem felejttem el azt a pillanatot, amikor a kétszobás gyülekezeti teremben felzendült a zsoltár a pataji unitáriusok ajkán. Szemben állt a templomnak szánt gabonaraktár és mi már ott képzeltük magunkat az abból átalakítandó templomban. Sőt már a harang szavát is hallani véltük. Bogárdi István ekkor már megígérte volt a harangot. Ennek az ígéretnek felvillanyozó hatása volt az atyafiakra. Pedig sú-

lyos kötelezettséggel is járt, mert *Bogárdi* gondnok kikötötte, hogy a harang alá torony is kell, mert ő bizony haranglábra nem öntet harangot. Vállaltuk a tornyot is. Tehettük, mert egy árva fillérünk sem volt rávaló. Ami kevés pénz a perselybe egybegyűlt, rendszerint kiosztottuk szegényeink között. És mégis minden egyes Istentisztelet alkalmával gazdagabbak lettünk!

Kendecsyné így örököztette meg a gyülekezet akkori hangulatát:

— Nem volt nekünk semmink, amikor templomot akartunk építeni, — írja *Kendecsyné*, — csak a meleg szívünk, a vágyakozó lelkünk és az áldozatos szeretetünk. Valahogy egy mámoros extázisban éltünk, nem tudtunk mi számolni, nem akartunk mi gondolkodni, hiszen akkor talán kétségbe kellett volna esnünk. Ha kérdezték, hogy miből akarunk építeni? Mi nem tudjuk. Isten anynyira segített eddig minden lépésünkben, hogy nem hagy el ezután sem s hogy eddig mindent megadott és a javunkra adott, megadja nekünk a templomot is.

Meg is adta Isten a templomot, de egy évvel később, mint ahogy mi gondoltuk. A *Bogárdi* harang is megszólalt, egy évvel később, mint ahogy tervezte, de az egy év alatt meg is nőtt két mázsáról négy mázsa 25 kilóra. Valóban az Isten útjai csodálatosak!

A Bogárdi-házaspár.

Bogárdi István és felesége *K. Papp Julianna* a harmadik házaspár, akiknek áldozathozatalára és lelkes munkásságára, mint tartóoszlopra, épült fel

a dunapataji unitárius egyházközség. Csak akik ismerik a maroknyi sereg helyzetét és felzaklatott lelkiállapotát, méltányolhatják a *Bogárdiék* nemes-szívű adományának értékét és jelentőségét.

Bogárdi István szószerint értelmezi a gondnoki tiszteletet. Gondja van mindenre, ami a gyülekezettel a legtávolabbi kapcsolatban is áll. Hűséges, megbízható, tisztafejű, pompás magyar férfiú. Dr. *Kendecsy* nagy elfoglaltsága miatt rendszerint ő képviseli az egyházközséget a hatóságok előtt. Enemű munkájában fáradhatatlan. Ez a férfiú maga a jó-ság és szerető lelkű igaz keresztény. Áldott szívű feleségével mindig istápolnak valakit. Ajtajuk, szí-vük mindig nyitva áll a szegények előtt. 2.200 pengőt áldoztak a harangra, mely a Duna-Tisza határolta országrészen világ kezdete óta a legelső és ma is egyetlen unitárius harang. A *Bogárdi-házaspár* a lelke mélyén meg volt győződve a harang nagy jelentőségéről. Tudta, hogy sokan szerették volna letagadni a pataji unitárius gyülekezet léte-zését, de azt is tudta, hogy az unitárius harang szavát mindenkinek meg kell hallania, aki nem süket. Nem is volt olyan boldog két lélek a faluban, mint a *Bogárdi-házaspár*, amikor először megkon-dult a harang. Jó szívvel kívánom minden jószán-dékú unitárius testvéremmel egyetemben, hogy so-káig gyönyörködhessenek a harang szép hangjában!

A reménykedések és küzdelmek hónapjai.

Az otthonában buzgólkodó gyülekezet már a templomépítés gondolatával foglalkozott, amikor a megvásárolt házastelek telekkönyvéből kitűnt,

hogy az ingatlan még nem áll az eladók nevén és a végrendeleti végrehajtó aláírása nem elég az örökség átíratásához. Ezt a kellemetlen tényt dr. Ujlaki Géza, Debrecen sz. kir. város tb. főügyésze, a mi eljáró ügyvédünk, állapította meg. A telek tulajdonosai ugyanis örökség útján jutottak az ingatlanhoz. Átírás előtt tehát szükséges volt, hogy a házastelek az örökösök nevére írassék. Egyik örökös azonban a spanyol nemzetiek uralta országrészen, a másik pedig Párisban lakott. Mind a kettő ismeretlen helyen. Közben a végrendeleti végrehajtó, úgy látszik, arra a gondolatra jöhetett, hogy igen olcsón adta a telket és nem akarta az előttünk ismeretlen helyen tartózkodó örökösök címét megadni. Ujlaki perrel fenyegette meg, de eredmény nélkül. Nyomozást kellett indítani a távoli országokban lakó örökösök lakhelyének kikutatására. Igénybe kellett venni a spanyol követséget, a párisi közigazgatási hatóságokat, a Saine Departement prefektusát, stb. Körülményes francia és spanyol nyelvű levelezéssel lehetett csak az örökösök címét megtudni, a szerződést a spanyol nemzeti fronton repülőpostán átjuttatni és a spanyol és francia hatóságok közbelépésével a távoli örökösökkel aláíratni, illetve a vonakodó külföldi és hazai eladókat az aláírásra rászorítani. Ezek az eljárások hónapokat és rengeteg munkát emésztettek fel. E miatt a templomépítést, amit 1936 végére reméltük, csak 1937 december havában fejezhattük be.

Csüggesztő hatása volt a hosszúra nyúlt huzavonának. Megindultak az ijesztgetések is, a kedvetlenítő jóslások, hogy az egyre növekvő gyüle-

A torony és gyülekezeti terem az udvar felől.

kezet lelkéből kiöljék a reménységet, mert az unitáriusok száma lassanként nőtt s ahogy növekedett, úgy erősödött azoknak támadása is, akiknek a kitérések érdekeiket érintették.

Amikor a kitérések alakisága körül nagy kínal érvenyt tudtunk szerezni az országos törvények rendelkezéseinek, más úton kísérleteztek. Erre alkalmasnak látszott a tanköteles gyermekek iskoláztatása körül felmerült sok nehézség. A községben csak két felekezeti elemi iskola van. Az egyik oldalon a szülőknek az iskoláztatás terén kezdtek kellemetlenkedni. Erős fegyver volt, de a végén mégis csak az ő kardjuk csorbult ki.

Ebben az időben még unitárius tankötelesek nem voltak Patajon. De akadtak olyan unitárius szülők, akiknek gyermekei a 7 évet már meghaladták és az idő rövidsége miatt nem voltak hozzánk átvehetők. Ezen a ponton fogták meg a dolgot azok, akik azt hitték, hogy az országos törvényeket a saját kedvükre magyarázhatják s a gyermekeken keresztül okozhatnak nehézséget a netán áttérni szándékozó szülőknek.

Ilyen egyéni törvénymagyarázat alapján tagadta meg a református iskolaszék Kórósi Gábor, unitárius apa hasonnevű református vallású elemi iskolai növendék fiának az iskolába való beiratását. Ezt a pert hamarosan kettévágta a kisfiú hirtelen bekövetkezett halála. Az unitárius gyülekezetet ebből az esetből az a körülmény érintette, hogy a szülők nem fogadták el a református lelkész szolgálatát, sem a református temetőben a felajánlott sírhelyet. Mivel a fiú református volt,

unitárius lelkipásztor nem temethette el, gyülekezetünk legöregebb tagja, Zádori Kovács István búcsúztatta el. A kis halottat az unitárius temetőben helyezték örök nyugovásra, mint temetőnk első lakóját.

Közben folytak az áttérések. A kijelentkezések váltakozó szerencsével történtek s egy esetben a mérkőzés egyoldalú kézi tusában végződött. De voltak vigasztaló és megnyugtató jelek is. Észrevétlen nőtt az emberek rokonszenve irántunk. Megbecsülték bennünk, hogy a templomi szószék-ről nem bántottunk senkit. Az ítélkezést rábíztuk az Istenre, akiről állandóan azt hirdettük az állandóan velünk együtt imádkozó, más egyházhoz tartozó magyar testvéreink előtt, hogy az égi Atya nem teremtett egyetlen vallásfelekezetet sem, csak embert.

A felénk sugárzó szeretetnek és megbecsülésnek hála kötelező jelét adta Őri Jánosné sz. Biacsi Zsófia ref. vallású úriasszony testvérünk, aki több ízben jelent meg istentiszteleteinken. Ez a kedves nő 1936 szeptember 19-én felkeresett Budapesten és egy úrvacsorai kelyhet és tányért ajánlott fel a pataji unitárius egyházközségnek. Aznap meg is vettük. A legelső úrasztali felszerelésünk s ezt református asszonytól kaptuk. Legdrágább kincseink között őrizzük a klenódiumokat, Aranykönyvünkben és hálás szívünkben az adakozó kedves nevét. Az első őszi hálaadó istentiszteletünkön már az Őri Jánosné kelyhéből és tányérjából vet-tük a szent jegyeket.

A Gombos-fiú esete az iskoláival.

Nehéz erről az esetről szatírárt nem írni. Dunapatajon az unitáriusok kénytelenek harcolni a református iskolaszékekkel egy református tanköteles gyermek beiratásáért. Gombos Sándor és felesége áttértek hozzánk. Hét éven felüli Sándor nevű gyermekük református maradt. Az 1936/37-ik iskolai év elején a református iskolába nem vették föl. Az apa szeptember 25-én panasszal fordult Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye kir. tanfelügyelői hivatalához. A tanfelügyelői hivatal nem válaszolt a panaszra. December 4-én, mivel a községi előjáróság szorongatta az apát fia iskolai mulasztása miatt, ismét kérvénnyel fordult a tanfelügyelői hivatalhoz. Erre a panaszra a tanfelügyelőség 1936 december 10-én kelt értesítésében ezt írja az apának:

Ad. 6.743/1936. tf. sz.

Tek. Gombos Sándor úrnak, Dunapataj.

Gyermekeinek a ref. elemi iskola II. osztályába leendő felvételére az ottani ref. iskolaszéket ezzel egyidejűleg felhívtam. Ha a ref. iskolaszék a felvételt ezután is megtagadná, tegyen ide azonnal jelentést.

Budapest, 1936. évi december hó 10-én.

Aláírás

tanügyi tanácsos,
kir. tanfelügyelő.

Az apa élve a fenti hivatalos biztatással, ismét jelentette, hogy a gyermeket nem veszik fel az iskolába.

A tanfelügyelőség válasza:

Ad 6.743/1936. tf. sz.

Tekintetes Gombos Sándor úrnak, Dunapataj.

Gyermeke beiskolázatlan nem maradhat, miért is felkérem, hogy jelentkezzék az ottani róm. kath. iskolaszék elnökénél, a plébános úrnál, kit ezzel egyidejűleg felkértem, hogy gyermeke felvételét ne tagadja meg. Ön a ref. egyházzal súlyos ellentétbe jutott, most más mód nincs, csak az, hogy gyermekét az ottani róm. kath. iskolába írassa be. A felvétel megtörténtét közölje velem.

Budapest, 1936. december hó 31.

Aláírás

tanügyi tanácsos,
kir. tanfelügyelő.

Erre a tanfelügyelői írásra az apa így válaszolt:

Nagyságos kir. Tanfelügyelő úr!

Ad 6.743/1936. számú becses soraira tisztelettel értesítem, hogy református gyermekemet a szabad iskolaválasztás jogán (1921. évi XXX. tc. 4. §.) csak a református elemi iskolába vagyok hajlandó beíratni, különben iskolázatlanul fog maradni. Ebben az ügyben nem alkalmatlankodom tovább nagyságos Tanfelügyelő úrnál.

Dunapataj, 1937. évi január hó 11.

Teljes tisztelettel:
Gombos Sándor.

A sok aktagyártásnak az lett a vége, hogy Gombos Sándor elemi isk. II. oszt. tanuló az egész 1936/37. iskolai évben nem járhatott iskolába.

Amde a törvény: törvény! Ezt akkor tudta meg Gombos Sándor, az apa, amikor a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye dunavecsei járás főszolgabírósa elé idézték iskolamulasztási kihágásnak vádjával. Az idézés így szól:

1937. Kih. 369. szám.

A dunavecsei járás főszolgabírája mint rendőri büntető bíró iskolamulasztás kihágással vádolt Gombos Sándor dunapataji lakos ügyében 1937. aug. hó 3-ik napján megtartott nyilvános tárgyalás után meghozta a következő ítéletet:

Terheltet az 1921. évi XXX. tc. 8. §-ába ütköző kihágási cselekmény vádja és jogkövetkezménye alól a Rbsz. 155. §-ának 2. pontja alapján felmentem.

Indokok: Terhelt felmentendő volt, mivel az, hogy fiát az iskolába nem íratta be, illetve, hogy ezen be nem íratás szándékosan történt volna, a lefolytatott eljárás során kellően beigazolást nem nyert.

Dunavecse, 1937. évi augusztus hó 31.

Aláírás,
t. főszolgabíró,
mint elsőfokú rendőri büntetőbíró.

Az apát tehát felmentették. Csak a fiú vesztett el egy évet. Pedig sem a törvényt át nem hágtá, se egyházával súlyos ellentétbe nem jutott, sem ar-

ról nem tehetett, hogy szülei törvényadta jogaikkal élve, egyházat változtattak. Mindazonáltal az egy év óta folyó kínos ügy öszre jó végre jutott. A Gombos-fiút az 1937/38. iskolai évre beírták a református elemibe. Sőt még az unitárius vallású növendékeket is befogadták. Ezt a nem remélt fordulatot az evangéliumi szellem hatásának tudom be. *Engedjétek hozzám a kisdedeket!* Bizonyára ennek a szelid jézusi kérésnek emlékezetbe vétele lágyította meg az eddigi álláspont merevségét. Így végződött a Gombos-fiú esete az iskolával.

Az esetből megtanultuk, hogy — ellentétben a tanfelügyelői hivatal megállapításával, — a Gombos Sándor gyermeke igenis beiskolázatlanul maradhatott egy egész iskolai éven át és másodszor azt: volt törvényes mód arra, hogy a református vallású gyermek a saját felekezeti iskolájába beiratkozhasse, bár az apa a református egyházzal súlyos ellentétbe jutott.

A törvény erejében bizakodó apa most már csak azt kívánta még, hogy az eljáró iskolai hatóságok karöltve találják meg a módját: hogyan pótolhatná a fiú a hibáján kívül elveszített iskolai évét? 1937. október 25-én kelt alázatos folyamodásában kérte is a kir. tanfelügyelői hivatalt az intézkedésre. Válasz még nincs.

Pontot is teszek erre a szomorúan jellemző esetre, amelynek kedvezőre fordulta visszaadta az unitáriusok törvénybe vetett bizalmát. Az egy évig tartó háborúskodásnak jó oldala is volt. Nyakát szegte annak a célzatosan terjesztett híresztelésnek, hogy unitárius gyermek nem járhat iskolába Patajon. Az érdekelt szülők lassanként megnyu-

godtak. Belátták, hogy nagy hatalma lehet ugyan egy-egy kiskirálynak, de a törvény mégis csak törvény. Minden gyermek születésével hozza magával az iskolába járhatás jogát, éppen úgy, mint a magyar állampolgárok egyházváltóztatási vagy szabad költözködési jogukat.

Az 1936. év eseményeinek felsorolását ezzel be is fejezem. A gyülekezet ez évi belső életéből megemlítem a békéltető bizottság megalakítását a presbitérium kebelében. Ennek a bizottságnak a rendeltetése az, hogy az egyháztagok között felmerülhető félreértések a gyülekezetben intéződhessenek el.

Kedves emlékünknél is van az egyházközség első karácsonyi ünnepéről. Szabó Sándorné sz. Bürgés Julianna testvérünk egy szép úrasztali terítővel ajándékozta meg erre a szent napra a gyülekezetet. Drága erekyénk ez is és kegyelettel soroztuk kincseink közé. Az ő nevével később is találkozunk még. Ezen az első Karácsony-ünnepen kereszteltük az első unitárius újszülöttet, egy kisleányt s könyveltük el hálás szívvel a *budapesti Unitárius Nőszövetség* első szeretetadományát.

Dr. Ujlaki Géza.

Előbb már feljegyeztem a nevét a templomház vásárlását említve. Egyik jótevője a dunapataji unitárius egyházközségnek. Amikor 1936 májusában hozzá fordultam kéresemmel, hogy az adásvételi szerződést írja meg díjtalanul, a tőle megszokott jóindulattal vállalta. A budapesti egyházközség presbitere. Szegény unitárius testvéreink

ingyen ügyvédje. Istentől megáldott szívű, derék férfiú. Egy kerek esztendőn át dolgozott a bonyolult ügygel, amely nem várt nagyságú tengeri kígyóvá nőtt. Több kilogramm a súlya az iratoknak, amik Spanyolországtól Párison át Nagyváradig járták a törvényes alakítások útvesztőjét.

Ügyvédi munkájának pénzre átszámított értéke több 800 pengőnél. De a pataji gyülekezetnek pénzben ki nem fejezhető vagyona az ő áldozatos munkája, aki soha nem látott még pataji embert. Szívének indításából és egyházszeretetből mégis olyan buzgósággal s gondossággal viselte a kis seereg gondját és vitte életbevágó fontos ügyét, mint ha minden egyes egyháztagnak lekötelezettje lett volna. Tudta, hogy a nagyon kényes természetű vásár szerencsés befejezésén fordul meg a gyülekezet sorsa. Ennek tudatában felvonultatta jogi tudásának egész arzenálját. Nagy elfoglaltságú ember, aki széleskörű irodalmi munkássága és közjótékonyosságú tevékenysége mellett a kései éjjeli órákban is szakított időt a pataji ügyre. Talán még a pataji atyafiak sem voltak olyan boldogok, amikor értesültek a jó hírről, mint Ujlaki testvérünk, amikor 1937. április 7-én megkapta Párisból az örökösök egyikének francia hatóságok hitelesítette aláírását.

Örök hálára kötelező, nemeslelkű munkájáért a gyülekezet nagyrabecsülésén kívül semmit sem nyújthatott neki. Hiszen azzal, hogy tiszteletbeli presbiteréül választotta meg, csak külső jelét adhatta mélységes hálájának.

A telekvásárlás után is ingyen ügyvédünk s lekötelező szívességgel végezte és végzi minden-

nemű ügyes-bajos dolgunkat. Sok hálát ébresztett, sok szeretet az övé!

A „mi” házunk.

Jól tartja a példaszó: ha nincs bajod, bontsd el a házat s majd lesz. Ez az igazság akkor is áll, ha házat vettünk és nincs rá pénzünk. És a pataji unitáriusoknak nem volt pénzük! Egyetlen fillérük se. Az 1936. év 11 hónapja alatt az Aranykönyv szerint 284 pengő gyűlt össze kegyes adományokból. Ezt az utolsó fillérig szegények támogatására fordították. Amit ezenkívül előteremteni lehetett, azt felemésztette a beszolgáló lelkipásztor útiköltsége, mert az országnak mindenik filiája, még a négy-öt tagú szórványok is, ingyen jutottak pásztori gondozáshoz, csak egyedül a pataji gyülekezet nem, hosszú két éven keresztül. Pedig ugyan szüksége volt minden egyes fillérre. Hiszen csak a házastelekért 9000 pengőt kellett kifizetnie és az építkezés gondjai is nyomták.

A gyülekezetnek abban az időben 10—12 teherbíró családja volt. Nagyrészt nyugdíjasok kevés vagyonnal. A szegényebb sorsúaknak csak gyermekeik voltak. Ami jó szívből a szent célra egybegyűlt, kellett a tervbevett építkezésekre és a házastelek árát záros határidőn belül kellett fizetni. Az ingatlan testvérek között is még 20.000 pengőt, de ez hiába volt így, hiába tudta a tervezetések gondjaival küzködő eklézsia, ha a pénz-tulajdonosok másként látták.

A telken négy szoba-konyha, folyosóval és üvegezett verandával ellátott, jól épített téglaház épület és a később templommá alakított nagy rak-

tárhelyiség volt, amely egymagában még 9000 pengőt, amint arról az építkezés folyamán meggyőződünk.

A telek 312 négyszögöl területű, a község főutcáján, annak egyik legszebb pontján. A házat a nagy raktárhelyiségen kívül még három raktárhelyiséggel és mellékhelyiségekkel együtt ki lehet adni bérbe évi 500 pengőért. De kölcsön útján így se lehetett 9000 pengőt kapni rá. A tényeknek megfelelően említem meg, hogy hasonló esetben mások kaptak kölcsönt fedezet nélkül s egyidőre kamat nélkül.

Ilyen helyzetben az egyházközség kénytelen volt eladni a telket a rajta levő épületekkel a Magyarországi Unitárius Lelkeszi Nyugdíjintézetnek, azzal a kikötéssel, hogy a telek csak unitárius célokat szolgáló intézménynek adható el. A szép házastelek csak 10 napig volt az egyházközség tulajdonában. Most, mint bérlő, évi 400 pengő bért fizet, azonkívül 240 pengő adót, viseli a tűzkár elleni biztosítási díjakat és a kisebb mérvű javítási költségeket. Ennek a haszonbérnek fejében a nyugdíjintézet megengedte, hogy a gyülekezet évi 1 ar. P. jogelismerési díj ellenében templomát építhesse a telekre.

A történeti hűség kedvéért följegyzem, hogy az ingatlan szerződését 1937 április 10-én írtuk alá s az egyházközség április 20-án adta el a nyugdíjintézetnek, amely a 9000 pengő vételárat június 9-én adta át dr. Ujlaki ügyvédünknek a fizetések lebonyolítására. De azért a ház a „mi” házunk, annak visszavásárlása a jövő nemzedék feladata.

mert a mostaninak gondja a templomépítéssel járó kiadások rendezése.

A vásárlások, telekkönyvi kivonatok és átírá-
sok lebonyolítása körül díjtalan munkájával és jó-
akarattal volt a gyülekezet segítségére dr. Vár-
konyi Árpád kalocsai, római katolikus vallású
ügyvéd úr. Egyike azoknak a más felekezethez tar-
tozó jóakaróinknak, akik, hol adományaikkal, hol
munkájukkal, megörökítették neveiket a pataji
unitárius egyházközség történelmében. A füzet vé-
gén olvasható névsor ékesen beszél a minden ol-
dalról felénk áradó szeretetnek melegéről. Isten
segítő áldása mellett ez a munkás, áldozatos sze-
retet tette lehetővé a templomépítést.

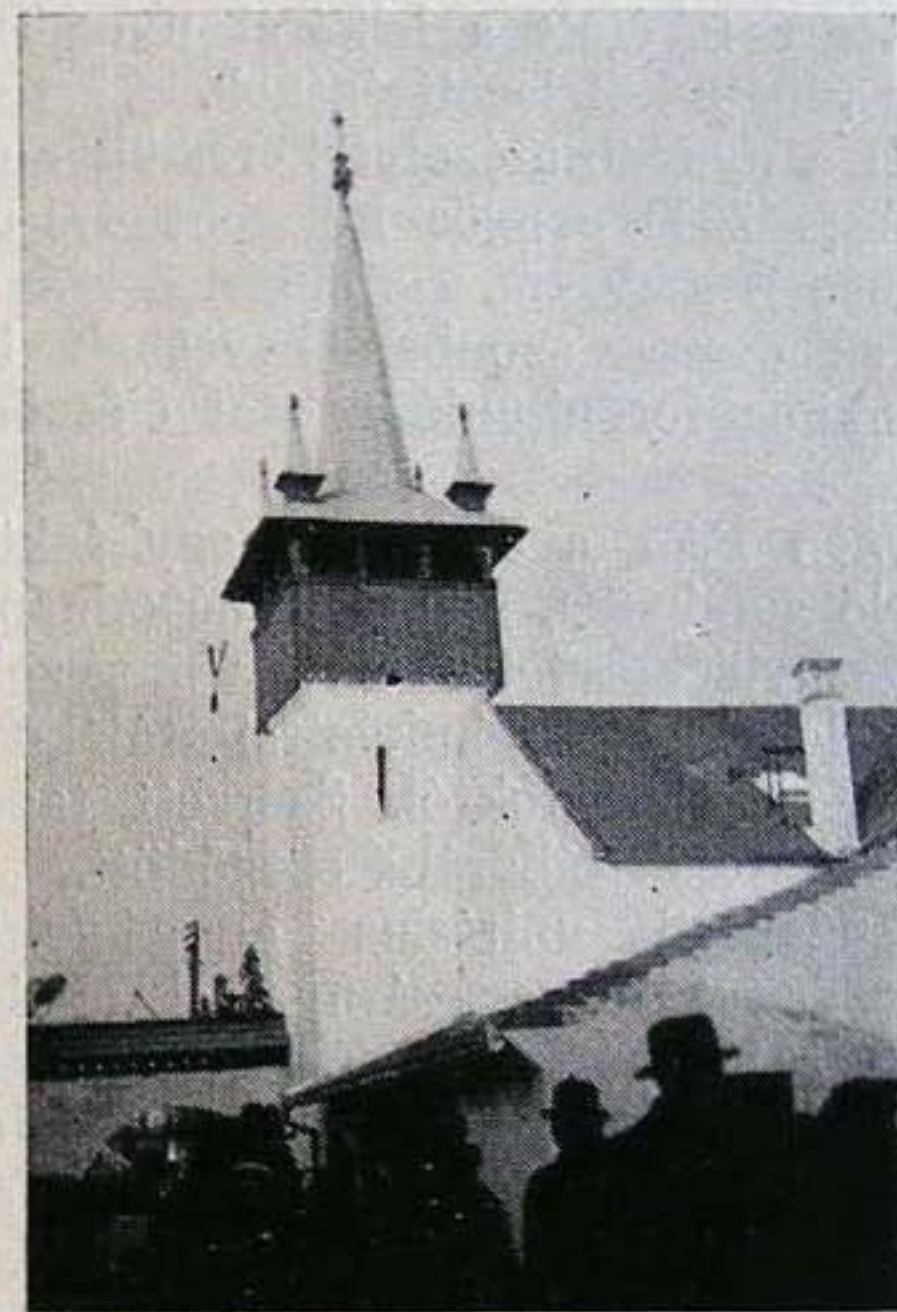
A templom építése.

A dunapataji unitárius templom épületét a há-
zastelken álló gabonaraktárból alakítottuk át. Ahol
addig a mindennapi kenyér magvait őrizték, most
az örök élet kenyerét osztogatjuk az Úr asztalá-
ról . . . A raktár jól épített, szilárd téglafalakon
álló épület, egyik oldalával az utcai járda vonalán.
Hossza 13 méter 60 cm, szélessége 6 m 90 cm.
2000 pengő értékű deszka és faanyaggal. Minden
tekintetben megfelelő a célnak.

Az előzetes tervezgetések napjaiban egyelőre
csak templomépítésre gondoltunk. Amikor azon-
ban a Bogárdi-házaspár megtette nagylelkű ajánlatát
egy harang öntetésére, torony emelésének gond-
jával is kellett számolnunk. Ilyenképen egyre nőt-
tek az igények, csak éppen a szükséges pénzforrás
nem akart felfakadni. A nehéz kérdést aztán dr.
Kendecsyné oldotta meg részben. Felajánlotta

földbirtokát biztosítékul egy 2000 pengős kölcsön
felvételéhez.

A pénzpiac abban az időben a bizonytalan

A torony az udvar felől a szentelés napján.

külpolitikai helyzet miatt nagyon tartózkodó volt.
Pénz szűken volt s a pénzintézetek méregdrágán
árulták. A háború a levegőben lógott és a pataji
gyülekezet sorsa most már a templomépítésen for-
dult meg. Volt ugyan már gyülekezeti termünk, de

szűk volta miatt nem felelt meg a célnak. Azután érdekében állott a gyülekezetnek, hogy a termet átengedje a lakás bérlőjének, mert az csak az egész lakás használata esetén volt hajlandó annyi házbért fizetni, amennyiből az egyházközség nagyjában eleget tehetett a lelkeszi nyugdíjintézet szemből vállalt kötelezettségének.

Ismét a nyugdíjintézetet kerestük meg, amely a szükséges 2000 pengős kölcsönt 4%-os kamattal mellett meg is szavazta. Az előzetes számvetésünk után ez az összeg azonban kevésnek bizonyult. Egyházunkhoz fordultunk ezúttal először segítségért.

Kelemen Béla, a budapesti egyházközség vagyongazdálkodó gondnoka, pünkösdi másodnapján meglátogatta a gyülekezetet és a nála megszokott egyházas melegséggel, jóindulattal tájékozódott a helyszínén az állapotokról. Szerzett tapasztalatai alapján jóakaróink táborába szegődött.

A budapesti unitárius anya-egyházközség, amely kezdettől fogva szárnyaival oltalmazta a gyülekezetet, 1000 pengő segélyt szavazott meg az építés költségeire. Ugyanannyi segélyt adott a magyarországi Unitárius Egyház Igazgató Tanácsa is. Az építésre tehát készen állt már 4000 P. Ezzel az összeggel munkához is lehetett volna fogni, mert akkori terveink szerint csak kisebb méretű átalakításról lett volna szó. A templom mellé egy 15–20 méteres, egyszerű kivitelű toronnyal. Számításaink tehát reálisak voltak. Ámde megakadtunk a mennyezet megoldása kérdésénél. Világéletemben irtóztam a lelketlen malterből összeütött templomoktól. Arra nem gondolhattunk, hogy megfelelő

díszes, legalább valamitmondó mennyezetet hozhasunk ki az épületből, akár bolthajtásos téglával, vagy vasbeton kivittel. Az épület tetőszerkezete nem engedte meg, hogy a leendő templom mélységének megfelelő magasságba mehessünk. Ekkor ötlött eszembe szülőfalum országszerte ismert, gyönyörű temploma famennyezetének a képe. Most már ebben az irányban kezdtem érdeklődni. Az átalakítandó épületnek igen erős szerkezetű vízszintes padlózata volt, felül-alul deszkázottan. Talán ennek kellő felhasználása adná meg a legmegfelelőbb megoldást. Csakhogy ez a mód festett mennyezetet követelt, mert bemeszelt deszka mennyezet nem lett volna kívánatos. Mindezeknek mérlegelése után jutottam el aztán ahhoz a művészlelkű építésszermérnök, derék székelly unitárius testvéremhez, akiről már előzetesen tudtam, hogy a szülői házból hozott gyermekkori emlékei révén is szerelemese és művésze a faszerkezetű építkezésnek.

Szinte László.

Budapest székesfőváros műszaki főtanácsosa. Amikor 1937 július 6-án felkerestem hivatali helyiségében s elmondtam, hogy a dunapataji templom és torony megtervezésére kérem, de a felmerülő útiköltségen kívül fáradságáért köszönetnél egyebet nyújtani nem tudok, első szóra szíves örömmel vállalta a munkát. Pedig Dunapataj Budapesttől 4 óra vonaton és ő nagy elfoglaltságú ember.

Július 11-én voltunk *Szintével* a helyszínén szemlére és 18-án már a terveket és a költségelőirányzatot elfogadtuk a presbitériumban. Nem volt hálás feladat a Szintéé, mert adott helyzettel kel-

lett megküzdnie és gondosan számlálni a filléret, amikből kevéssel rendelkezett az építető gyülekezet. És *Szinte László* csodát művelt! A sívár négy falból megkapóan szép templomot varázsolt. A torony meg olyan, mintha szárnyai volnának és minden pillanatban fel akarna röppenni a földről.

Szinte László nagy jót cselekedett a pataji unitárius egyházközséggel, amikor olyan szép menyasszonyi ruhába öltöztette az utcára könnyöklő raktárt. A kövek beszédessé változtak kezében. De művészi munkájánál is értékesebb az a mód, ahogyan tette s a szeretet, amint megnyilvánította. Nemcsak hálára kötelezte a gyülekezetet, hanem lelkesítette is azt. Bizakodást, vidám örömet keltett a szívekben már csak pusztá megjelenésével is. Fáradhatatlanul járta az utat Budapest és Dunapataj között és mindig *hozott* valamit. Pénzértéket, jókedvet és munkára serkentő példadást. Egyetlen pihenő napját, a vasárnapot, boldogan áldozta fel. Képes volt 220 km utat megtenni azért, hogy egy-egy épület alkatrész pontos elhelyezéséről személyesen meggyőződhessek. 1500 km utat tett meg az építkezések alatt, ezer áldást vitt magával mindig az áhitatosan várakozó kicsiny sereg minden egyes tagjától.

A székely faépítkezésnek sok furfangja van. És *Szinte László* soha el nem fáradó türelemmel magyarázgatta a különben derék sváb ácsmesternek egy-egy oszlop kifaragásának csínját-bínját. Az elpusztíthatatlan ezermester székely vér öserejének műremekével ajándékozta meg a gyermekéveit járó pataji gyülekezetet. Örök hálára kötelezte az egész unitárius egyházat is.

A harangház.

Tervező, ellenőrző munkájának pénzértéke meghaladja a 800 pengőt. Ezenkívül, mintegy 1800 pengő értéket is gyűjtött az építkezéshez. Kétirányú áldozatkészségével a dunapataji leányegyházközség jótévőjévé lett. Tiszteletbeli presbitere a gyülekezetnek s mindig szívesen látott vendége a pataji unitárius hajlékoknak és hálás szíveknek. Arcképe a gyülekezeti terem falát díszíti s azt a pataji unitáriusok a mélységes hála virágjaival ékesítik. Én személy szerint is boldog voltam, hogy alkalmat adhattam neki ősi unitárius jóérzésének megbizonyítására. Áldja meg az Isten!

Az unitárius becsület temploma.

Ezen az elnevezésen nem kell csodálkozni! A hódmezővásárhelyi templomunkat 1910-ben a Dávid Ferenc születésének 400-ik évfordulóján kezdtük építeni és a *Dávid Ferenc emlék-templom* nevet viseli. Ezt se írtuk így ki a templomra, amint-hogy a dunapatajira sem írjuk fel az *Unitárius becsület temploma* nevet, de ezen a néven ismerjük és hívjuk.

Előbb már említettem, hogy a pataji kis unitárius nyáját a szükség mellett a megbántott unitárius önérzet kényszerítette a templomépítésre. Nem a dacolás, nem a csakazértis indulata, hanem az unitárius becsület parancsolta annak felépítését. A szép templom szép tornyával felelet arra a méltatlan eljárásra, amellyel a pataji unitárius állampolgárokat kizárták az állami polgári iskolából. Föl kell itt jegyezmem, hogy a tanügyi hatóságok elutasító álláspontjával ellentétben, a közigazgatás

részéről minden esetben tárgyilagos, de jóindulatú elbírálásban részesültünk. A temető-nyitás, az építkezési engedély kiadásánál, az iskolázás ügyében, a járási főszolgabírói hivatal pártatlan igazságérzettel intézte ügyeinket. Beniczky Péter úr, a dunavecsei járás főszolgabírája, megértő magatartásával személy szerint is hálaára kötelezte a dunapataji unitárius egyházközséget.

Az építkezés gondjai közepette módot találtunk arra is, hogy az Állami Gyermekmenhely által, idegen vallású környezetbe, Budapestről kihelyezett 9 unitárius gyermeket hozzunk Patajra s helyezzük el őket gondozásra unitárius családok körében, ahol azok igazi otthonra találtak és rendszeres vallásoktatásban részesülnek.

Az építkezéseket különben 1937 augusztus 21-én kezdtük meg a torony alapjának ásásával. A torony alapjába az első téglát augusztus 23-án tettük le s a csillagot már szeptember 25-én déli 12 órakor nagy szívbéli örvendezéssel fel is tűztük.

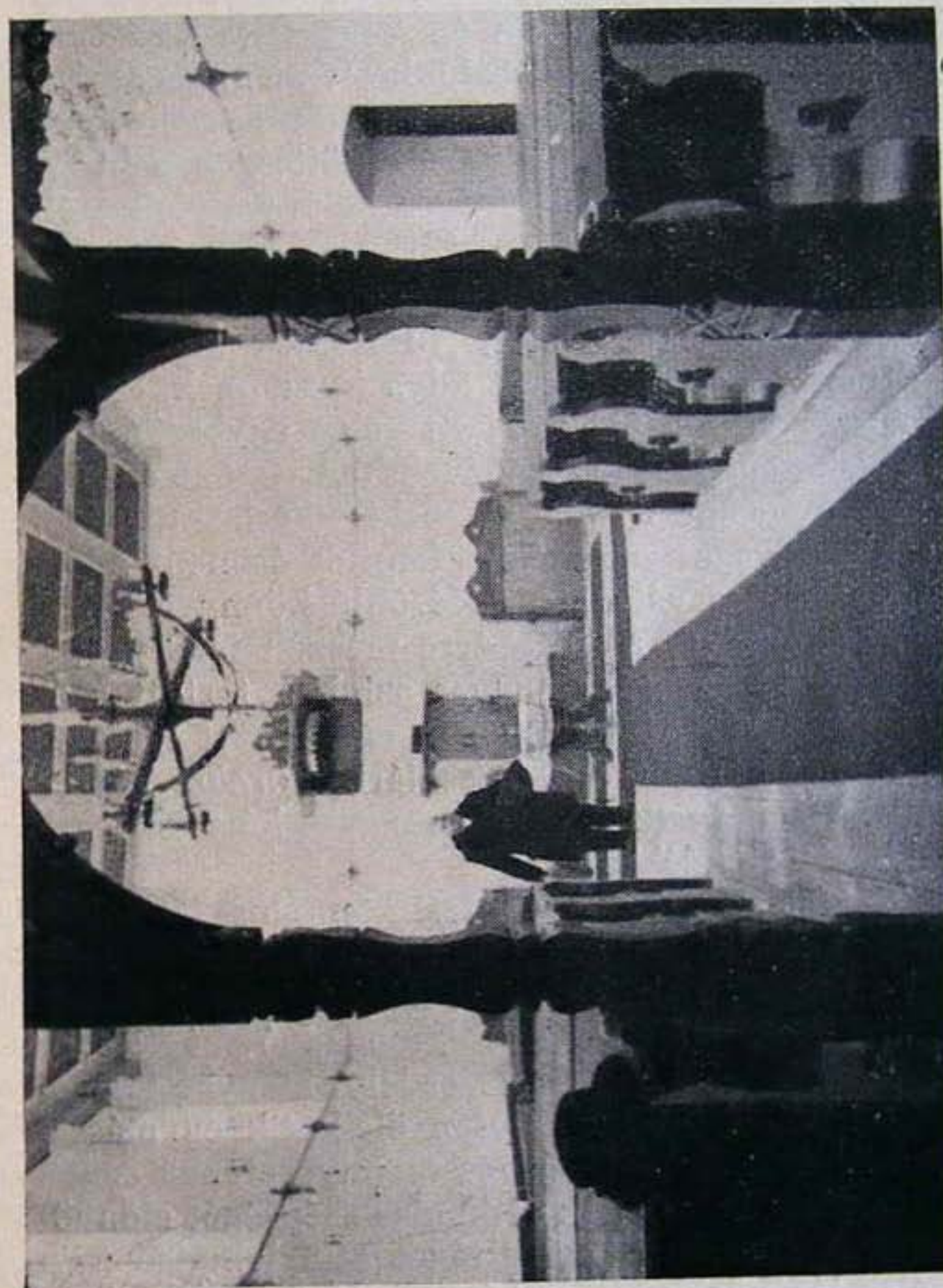
Az egyik képes mellékleten látható Szinte László alaprajzán a templommá átalakított raktárhelyiség eredeti alapja. Egy másikon pedig a raktárépület fényképe. Ebből alkotta meg tervező-mérnökünk a különféle fényképfelvételekben bemutatott templomot, tornyot és gyülekezeti termeket. A templom és torony stílusát a templom mennyezete szabta meg. Ehhez a mennyezethez nem alkalmazhattunk téglaoszlopos karzatot, téglából rakott szószéket és *csak éppen hogy legyen* padokat. A torony alakját is a templom stílusához kellett szabni. Ha az általánosan elfogadott ízléshez és pénztárcánkhoz tartjuk magunkat, odacsap-

hattunk volna a torony tetejébe egy idegen lelki-ségből született balkáni-orsz hagyma alakú süveget, bádog fedélzettel. Mi azonban művészelkű mérnökönkre halgattunk. Így született meg a műremekszámba menő kecses alakú, zöld zsindeletős erdélyi torony és a szép, otthonos templom. Hozzáértő szemnek nem kell magyarázni a Szinte alkotásának szépségeit.

A művészi érzéssel és székely találékonysággal megszerkesztett harangház messze földön egyedül álló. A torony tetszetős, karcsú felépítése mellett sziklaszilárd alkotás. Az első fényképen látható az 1937 karácsonyán megörökített, hóval födött képe. Olyan, mintha cukorból öntötte volna valaki remekbe. Csak éppen egy 10 méter magas kerek domb hiányzik alóla. Ilyet azonban még a Szinte művészete sem tudott odavarázsolni a kiskunsági síkra.

A templom famennyezetét Szinte tervezte és Kiss János presbiterünk faragta egybe 55 darab négyszögű kockából, egy hónapi áldozatos munkával. Ezzel és másirányú fáradozásával 100 pengőnél nagyobb összeget takarított meg az eklézsia pénztárának. Nevét és lelkes egyházszeretetének emlékét a szószék felett lévő egyik kockalapon a Szinte rajzolta szöveg örökíti meg, a mérnök, a budapesti Unitárius Nőszövetség és a festőné nevével együtt. Az egyes kockákba a torockói népies mintákat Vernes Judit iparművésznő festette. Két kockán sikerült megrögzítenem a székely rovásírás emlékét őriző énlakai unitárius templom mennyezetéről másolt tulipános diszítés egy-egy példányát. Ennyiben és csak ennyiben székely a meny-

A templom a szószék felé nézve.

nyezet kockáinak festése, amit sajnálatosan leront az egyéni akció révén odakerült többrendbéli irodalmi kísérlet. Ezzel sem én, sem a tervező mérnök közösséget nem vállalunk. A mennyezet festett kockáit egybefogó futómezők asztalosmunkáinak és a kockák festésének költségeit a budapesti *Unitárius Nőszövetség* vállalta nagylelkű, áldozatos szeretettel.

Az élénk torockói színek élesen emelkednek ki az égszínkére festett futórészek mezejéből, kellemes, pihentető érzést adva a szemnek. Ennek az égszínkép mezőnek kellett volna egybesímulnia az ablakszemek arany színével, hogy így az erdélyi kék-arany színt adják. Ez nem sikerült teljesen, mert az üveget ajándékba kaptuk és nem állott módunkban a válogatás. Később könnyen lehet ezen változtatni. A hófehérre meszelt falak kötik össze aztán az erős magyar színben tartott szószéket, Űrasztalát, padokat a mennyezet közepéről csüngő facsillárral. A csillárt *Schraum József* budapesti másvallású asztalosmester készítette remekbe és ajándékba.

A feleslegesen siettetett templomszentelési ünnep miatt a padok és Űrasztal festéséhez még csak az alapszíneket lehetett megadni. Amikor sor kerül a festés kiegészítésére, megkapó szép lesz a templom belső képe és az erdélyi magyar testvériség jelképeként kellemesen ölelkezik egymással a templom bútorzatának és mennyezetének színe. A templom belsejének otthonias szépségét előnyösen szolgálja az aránylag tágas templompiacon és a széles járóközök. A szokástól eltérően ugyanis a templomot nem zsúfoltuk tele padokkal. Az Űr-

asztala körül három oldalról csak egy-egy padot helyeztünk el, előttük egy-egy lócát a gyermekek számára, hogy istentisztelet alatt mindig a gyülekezet szemei előtt legyenek azok, akiket az Űr Jézus annyira szeretett . . . Az ilyen módon kiképzett templompiacon igen szépen érvényesül a *Herczeg Sándor* és felesége sz. *Sára Mária* adományozta, élénk vörös színű gyökér futószőnyeg. Áldozatos szívű testvéreink drága ajándéka.

A templom egyik különlegessége a kettős ablak-rendszer. Újítás az unitárius templomépítészetben. Gyakorlati értékét nem kell hangsúlyoznom, hiszen kettős ablak nélkül a templom fűtése csak elméletben valósítható meg. A fűtést egy szép odaillő kályha szolgáltatja, amit ifj. *Barabás István*, vasgyári tisztviselő közreműködésével a *Perczelné Kozma Flóra Leányegyesület* ajándékozott igaz, testvéri jóindulattal.

A templom piacát díszíti a Szinte-tervezte két, fából készült, 1 méter magas persely, amely a kálnoki ősrégi templom perselyére emlékeztet. Azonkívül a pataji népművészet emléke, egy díszes karosszék, *Vincze István* és felesége *Udvaros Mária*, egy másik két egyszerűbb kivitelű karosszék *Szabó Sándor* és felesége sz. *Bürgés Julianna* ajándéka.

Külön látványosság a templom karzata, a *Kendecsyék* ajándékozta meglehangú harmóniummal. A karzatot alátámasztó székelő kapu díszes faragású oszlopaival és kopjafa befejezéssel a székelő építészet gyönyörű példánya. Művészi értéke annál nagyobb, mert a gabonarakar alsó padlásából kellett kiképezni leleményes ügyességgel.

Ugyanez a kopjafa diszítés fejezi be a torony süvegét is az eredeti tervezés szerint. Ezt a művészi fedélzárót kellett aztán a helyi kívánságnak megfelelően megtoldani a buzogányszerű csillaggal, nehogy valaki a tornyot pogány toronynak nézze . . .

A torony földszintjén egy ártisztikusan kiképzett kapun jutunk be a tornácba s onnan a Szabó Sándor és felesége sz. Bürgés Julianna ajándékozta főbejárati ajtón a templomba. A torony mellett galambducos kapu fejezi be a templom épületét s köti össze azt a leendő papi lakással. A tornác falában áll az építés idejét megörökítő emléktábla hódmezővásárhelyi majolika-anyagból. Az emléktábla dr. Boros György unitárius püspök adománya Kolozsvárról. A másik oldalon áll az unitárius jellegzetes *Egy az Isten* s a főbejárat felett *A hit Isten ajándéka* felírás. Ennek a két feliratnak eszmei folytatásaként a templom gyülekezet-termei felé eső falán olvasható a János ev. XIII. rész 35. verse: *Erről ismeri meg mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretitek.* Igé hirdetőkre és hallgatókra egyaránt kötelező memento és a templomépítő lelkipásztor testamentuma a gyülekezetnek. Az *Egy az Isten* felirat a pataji unitáriusoknak kétszeresen kedves. Amikor még nem ismerték az unitárius vallást, dr. Kende-syné útmutatása alapján a *Jókai: Egy az Isten* című regényéből kapták az első tájékoztatást az unitáriusokról. Érdekes játéka a véletlennek, hogy Torockónak, a regény egyik színterének népi színei mosolyognak le a mennyezetről az imádkozó

A templom a karzat felé nézve.

gyülekezetre. A főbejáratí ajtó fölé festett *A hit Isten ajándéka* felirat figyelmezteti a belépőt, hogy ebben a templomban senki se téveszti össze az Istentől *ajándékba kapott hitet az egyházak alkotta hitvallással*. És ezért mindenkiben tiszteli és megbecsüli az egyéni meggyőződést.

A templom belsejében, a fal középmagasságában egy párkányszerű vonal fut végig három oldalról. Ez a párkány azelőtt a raktár alsó padlággerendáit tartotta. Eltüntetni nem lehetett a falból. Csinált belőle Szinte egy elmés girlandszerű körülfutó virágtartó polcot. A legszomorúbb szívű ember is felvidul, ha a muskátlival végigdiszített falra esik a tekintete. A körülfutó párkánnyal párhuzamosan, ahol a mennyezet a tartó falakkal érintkezik, égszínkére festett fagerendák húzódnak végig. Ez a mennyezet kerete s egyúttal a gerendák végeit alátámasztó biztosíték, csinos oszlopfőszerű téglállványokon. Igazi székelj észjárással kigondolt megoldás!

A templom főhelyén álló Úrasztala Barabás István lelkipásztor és felesége sz. Ribiczey Erzsébet ajándéka, egyszerű kivitelben. Annál diszesebbek az Úrasztal díszek. Nem minden kezdő gyülekezet dicsekedhetik három rendbéli abrosszal és kehelytakaróval. Kiabáló felirat se asztalon, se terítőkön nincs. Kiváló ízléssel összeválogattot darabok. Tetszetős, meleg, szolid színek. Bármelyik nagyvárosi templomnak díszére válnának. Unitárius és más vallásfelekezetű jó szívek megnyilatkozásainak áldott emlékei.

Előbb már följegyeztem, hogy az első Úrasztali felszerelésünk, egy kehely és kenyérosztó

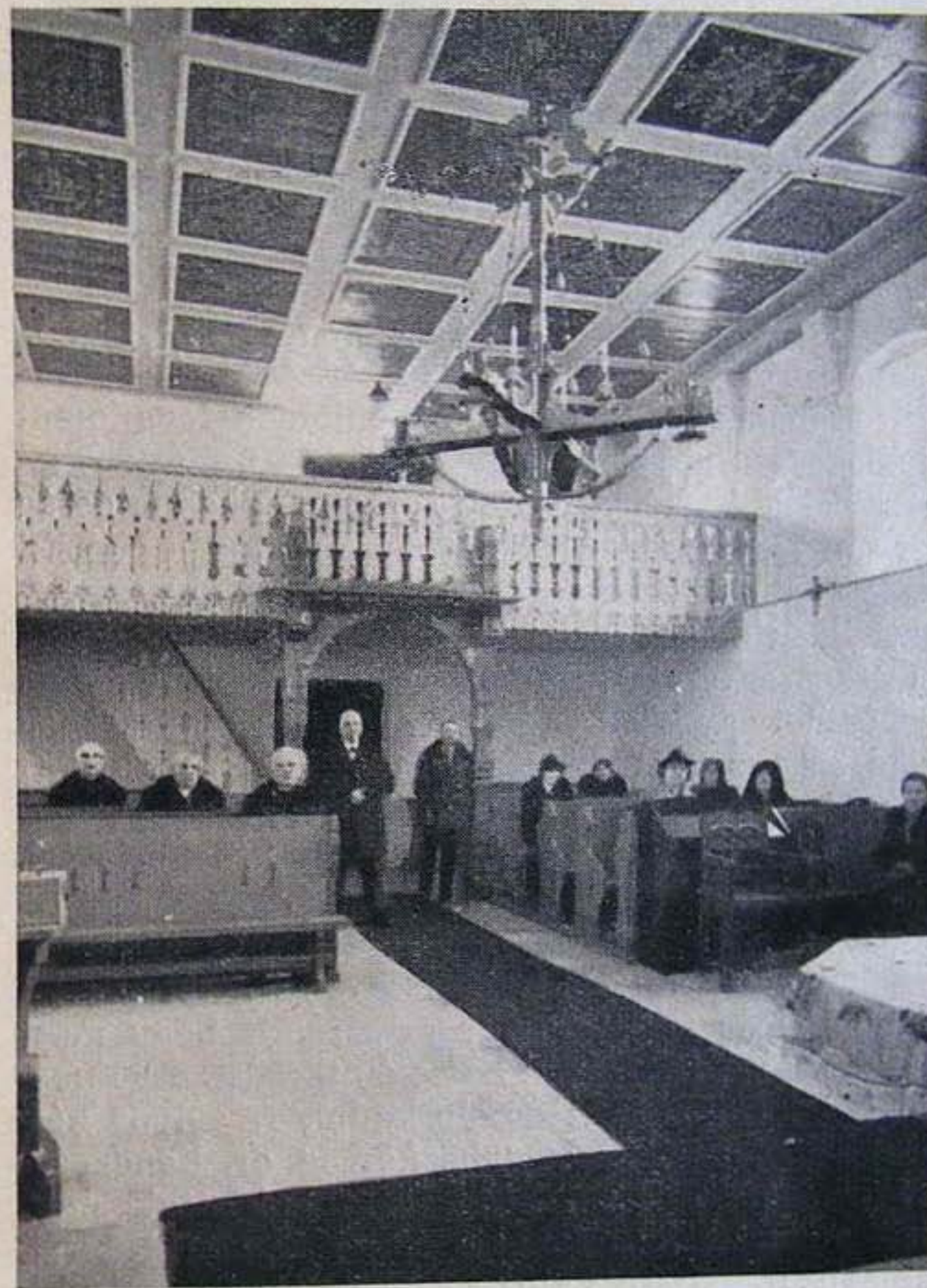
tányér, a református vallású Öri Jánosné sz. Biacsi Zsófia úrasszony ajándéka. Az első kehelytakaró a Szabó Sándorné sz. Bürgés Julianna testvérünk áldozatkészségét hirdeti. A gyönyörű kivitelű, magyar motivumokkal hímzett, selyem kehelytakaró az özv. Szinte Gáborné, tervezőmérnökünk édesanyja, római kath. vallású nagyasszony ajándéka. A fehér színű, szép kehelytakarót Koltai Benőné sz. Barabás Erzsébet testvérünk adta. Az egyik színes Úrasztali abrossz a református vallású özv. Sidó Miklósné, a másik a fehér, a szintén református vallású Farkas Ilona úrasszonyok, a harmadik dr. Kendecsy Pálné sz. Sidó Róza atyánkfia ajándéka. Nemesbüki Kis Magda, budapesti leányliceumi iskolai tanuló két kehelytörlet, Báródy Adrienne pedig, aki szintén budapesti középiskolai tanuló, egy nemzetiszínű zászlót adott a toronyba. A második antik ezüst kelyhet és tányért az 1937-ik évben konfirmált budapesti kedves növendékeim gyűjtéséből vásároltuk. Úrvacsorai boroskancsóval Baráth Lajos és felesége sz. Kovács Mária örvendeztették meg a gyülekezetet. Egy nagyobb méretű ezüst boroskancsót pedig vitéz Perneczky Jenőné sz. bölöni Pál Zsuzsanna és özv. dr. Josipovich Istvánné sz. vargyasi Németh Irma győri lakos unitárius testvéreink ajándékoztak. Az Úrasztalán álló díszes illusztrált Szent Biblia ifj. Barabás István, a szószéken levő Szent Biblia Barabás István lelkipásztor ajándéka. Ugyanő adta a templom részére a Szentábrahám-féle imakönyvet és az Aranykönyvet is. Keresztelő kannát Dobor Gyula atyánkfia ajándékozott.

A pataji kis gyülekezetre gondoló szeretetnek

kedves jelei teszik együtt a templomot a maga nemében páratlanná. Mindenütt otthonos, kedves színek, sok gondnak és hozzáértésnek eredményei, amiknek hatása alatt valóban *vidám szívből víg zengéssel* szárnyal az ég felé az *Úr nagy csodáit* magasztaló ének.

A templom tornácába szántam a bejárattal szemben a *Farkas Sándor* presbiter adományozta régi, pataji népies motívumokkal diszített lócát. Most még a karzat alatt áll, egyikéül az elpusztult pataji népi kézműipar emlékének. A templom, templomtornác, gyülekezeti helyiség épülete rendszer vízvezető csatornákkal van ellátva. A lefolyó csatornák *Pappert János* római katolikus vallású és felesége sz. *Faragó Mária* unitárius testvéreink adománya. A torony süvegének befejezéséhez szükséges vasmunkát *Faragó József* kovácsmester atyánkfia végezte atyafiságos szeretettel.

Bogárdi István gondnok és *Vincze István* presbiter kezük munkáján kívül fogatjaikkal Istennek tetsző sok áldozatot hoztak. A *Botykai József*, *Vincze István* és neje *Udvaros Mária*, *Hencsei István* és *Zádori Kovács István* pénzbeli ajándékaik nem látszanak az épületeken, de benne vannak a megszentelt falakban. Kezük munkájának verejtékcseppei a kövekbe építve beszélnek a szegénysorsú, de jóakarátú *Sas János*, *Kórósi Gábor*, *Arth Lajos*, *Faragó József*, *László István* és neje, *Krekóné* és *Matos József* atyánkfiái hűségéről. Esküjükhöz híven forgolódtak a munkában az ellenőrzést végző presbiterek napos minőségben, sok drága időt áldozva. Egy mondatban hadd hajtsam meg a hála és kö-

A templom mennyezete a esillárral.

szőnet zászlaját a más vallásfelekezetű magyar testvéreink megtisztelő áldozata előtt. Az építkezési vállalkozó *Sára György* dunapataji lakos volt, aki a kőművesmunkákat szakavatott készültséggel és lelkiismeretesen végezte. A toronycsillagot *Pappert János* készítette remek kivitelben. A sok figyelmet igénylő ácsmunka *Gugli József* hozzáértésének emléke.

A gyülekezeti terem.

Manapság már nem igen építenek templomot gyülekezeti helyiség nélkül. A pataji unitáriusokat a szükség is kényszerítette ilyen alkalmatosság megépítésére, mert a bérházban lévő két szobát ki kellett adnia bérbe és mert a községben nem kapott ilyen célra fedelet. A templommá átalakított raktár szerkezete megmutatta, mit kellene tenni. Az épület egy kiugró része már egyharmadrészben kiadta a termet. Csak még két akkora részt kellett hozzáépíteni. Tervező mérnökünk a tervet már előzetesen ennek hozzáadásával készítette el. Csak éppen a pénz hiányzott hozzá.

A templom és torony építésénél amúgy is kénytelenek voltunk átlépni a költségvetés kereteit. Sok minden más tekintet is arra sarkalt, hogy most egy költséggel fejezzük be az építkezést. 4000 pengő fedezetről kellett gondoskodni. A súlyos kérdést a *budapesti anyaegyházközség*, *dr. Kendecsyné* és *Szinte László* segítségével oldottuk meg. Szinte szerzett ajándékba 3000 téglát, eternit-palát, ablakokat, *Baráth Lajos* és felesége adtak egy ajtót, a budapesti egyházközség 1000 pengőt. *Dr. Kendecsyné* földjére rátábláztatott az unitárius

Lelkészi Nyugdíjintézetől 4%-ra kölcsönvett 2000 pengőt.

Ilyenmódon sikerült tető alá hoznunk a nélkülözhetetlen gyülekezeti helyiséget is. Az alaprajzi képen látható annak beosztása. Tanácsterem, egy vele egybenyitható másik terem, amely egyúttal a beszolgáló lelkipásztorok szállása is lesz. A termék felett van még egy külön szoba is, amit múzeumnak használnak. Ide helyezik el a könyvtár és templomi klenódiumok részére szánt szekrényeket. A gyülekezeti helyiségekbe a templomból is nyílik ajtó és villanyvilágítása is egy helyről történik. Az egyik termet már 1938 telén is használta a gyülekezet. Ide járnak énektanulásra hetenkint. *Somogyi Andor*, Magyar Ruggyantagyári igazgató atyánkfia adományából vásárolt iskola-harmónium mellett folyik az énektanítás és gyakorlás és iskolásgyermekünk tanítása.

A gyülekezeti helyiségek ma még nincsenek készen s berendezésük is hiányos. De a földél megvan és házilag pótolható, ami szükséges. Az egyházközség használatában van még a bérházban lévő harangozói lakás is. Az év folyamán remélhetőleg készen lesznek az utolsó simításokkal is. Öt hónap szorgos munkája záródik le sok fáradtság és tervezgetés eredményeként.

Az első istentisztelet a templomban.

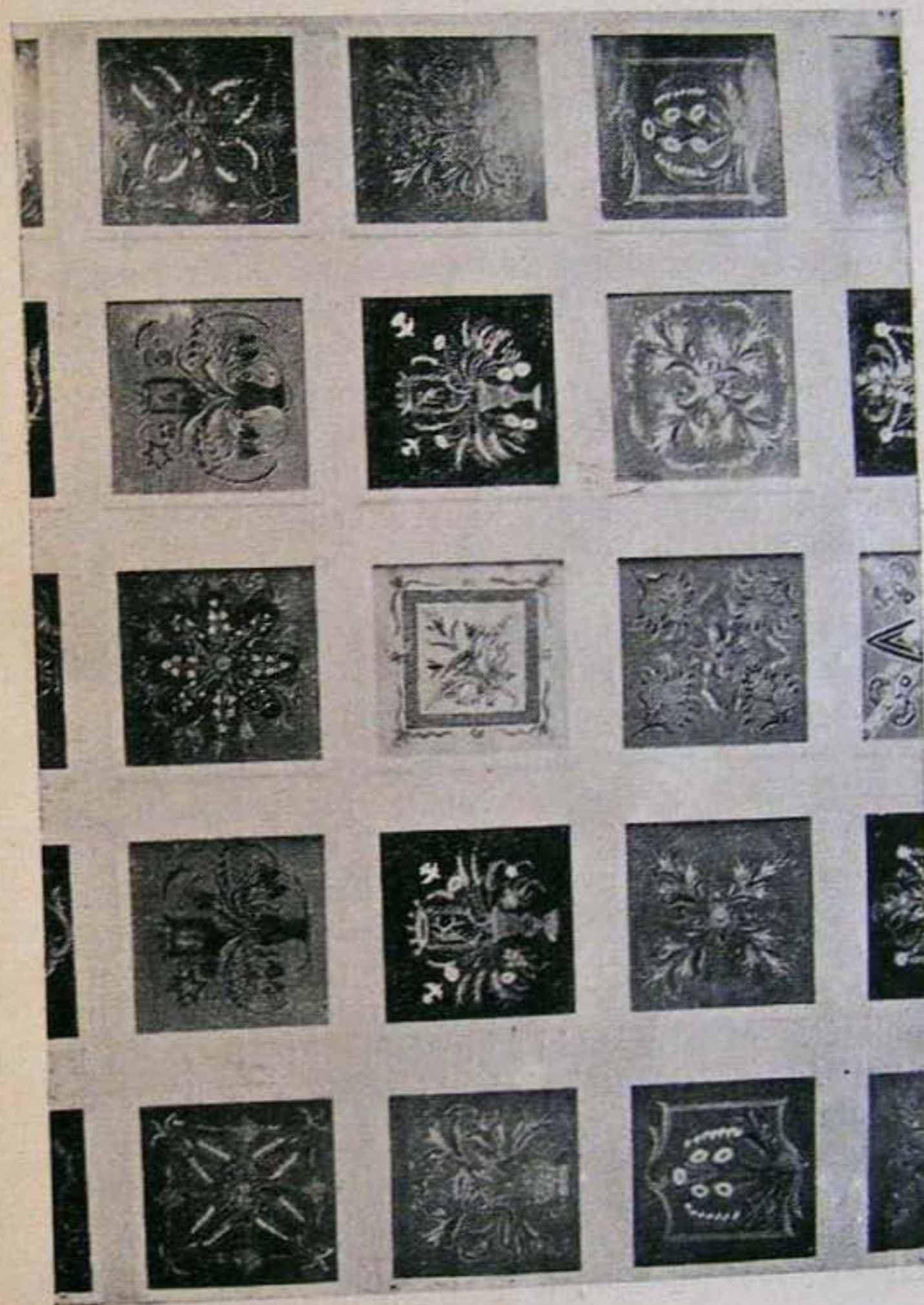
A templomépítő gyülekezet családias jellegű ünnepe 1937 november hó 14-én, *Dávid Ferenc* halálának 359-ik évfordulóján volt a templomban. Ezen a napon húzták fel a toronyba a *Bogárdi-*

harangot is. Ekkor még csak megkondult a harang, de ez az egyetlen hang is áhítatos ünneppé varázsolta a napot. Künn zuhogott az eső, de mi a sötét fellegeken át láttuk lelki szemeinkkel a szivárványos eget, ahonnan az áldó Isten atyai orcája mosolygott az örvendező gyülekezetre.

Első templomi istentiszteletünkön meghatott lélekkel vettük körül az Úrnak asztalát és adtunk hálát a segedelmet adó Istennek, aki jószándékú igyekezetünket megáldotta. Az Úr vacsorájának felvétele után diszközgyűlést tartottunk a buzgó imánkkal megszentelt templomban. Fogadalmat tettünk Isten színe előtt, hogy a szent falak között a szeretet evangéliumát hirdetjük szóval és cselekedettel. A feldiszitett templomban az ős utolsó virágainak illata töltötte el a lelkeket. Boldogok voltunk és megilletődött lélekkel gondoltunk vissza az elsuhant 21 hónap sok töprengésére és reménykedő imádságaira. Tele volt a lelkünk erős reménységgel, mint a Bogárdi-harang virágkoszorúkkal. Az eddig némán álló torony megkapta hangját és mi úgy éreztük, hogy a kis torony az égig magasodott. És emelkedtünk mi is vele az együttesen végzett becsületes munka megnyugtató tudatával. Éreztük a megnyilatkozott egékből reánk szálló szent lélek tüzének melegét, mint egykor az első pünkösdi gyülekezet. Ami azóta történt, mások írták és írják meg.

A gyülekezet.

A füzet elején többrendbeli vonatkozásban megrajzoltam a dunapataji unitárius gyülekezet helyzetét és lelki állapotát. Most jó szívvel jegy-

A templom mennyezete festett kockái.

zem föl még, hogy a kicsiny sereg kitartásában, áldozó készségében, buzgó egyházszeretetében, hűségében nem csalódtam. A pataji atyafiakban többet kaptam, mint amit várhattam volna. Látam őket imádkozás közben, vendégszerető hajlékaikban, az építés alatt munkájukban, asszonyt, férfit, csüggedések és reménykedések óráiban. Ami szegénységüktől telt, szívesen hozták a szent oltárra s neveiket Aranykönyvünkön és Jegyzőkönyveinken kívül őrzik ezek a lapok is, ahol az adakozók hosszú sorában, szép sorjában ott fénylik a nevük.

Am föl nem jegyzett cselekedeteik talán még szebbek! Szerénységből nem akarták, hogy megemlítsem e téren hozott áldozataikat. Pedig ezek is tekintélyes összeget tesznek ki. A mennyezet festőjét 5 hosszú hónapon látták el fényesen mindennapi kenyérrel és kaláccsal.

Arra kérem ezen a helyen is az én kedves pataji unitárius testvéreimet, ne vegyék rossz néven, ha valamit kifelejtettem volna. Négy hónap óta élek távol, rajtuk és rajtam kívül eső okok miatt, a szívemhez nőtt gyülekezettől. Ami innen kimaradt volna, azt keressék meg az örökkévaló Isten nagy könyvében. Nekem édes tapasztalat volt, hogy a szívből jött szeretet megtermi áldott gyümölcsét. Mindenrendű unitárius testvéremnek atyafiságos szeretetébe ajánlom ezt a gyülekezetet, amely ma még rászorul a gyámolításra. Fiatal, gyenge palánta. Sok, sok szeretetre van szüksége.

A pataji unitárius egyházközség sorja nem lesz könnyű. Az evangéliumi és római katolikus kereszténység ütköző pontján, már csak helyzeté-

nél fogva is, sokszor kerül viharba. Puszta léteért is sokat kell még harcolnia. De ha a megkezdett barázdában halad, nincs mitől tartania. A Kiskunság talajában ma még nehezen fogamzik meg az erdélyi különleges lelkiesség és az ebből a lelkiességből fakadt unitárius gondolat. De ha az alapítók lendületével dolgoznak tovább is, a Bogárdi-harang hangját el nem hallgattathatja, a kicsiny tábor meg nem bonthatja senki és semmi. Csak maguk az unitáriusok! . . .

Két pengő 23 fillértől 25.000 pengőig.

Amikor 1936 február 16. napján az első istentisztelet végeztével zárlatot csináltunk, a perselyben 2 pengő 23 fillért találtunk. Közel egy év múltán, 1937 december 31-én, a gyülekezet vagyona 20.000 pengőt ért. Ebben az összegben nincs benne a Lelkészi Nyugdíjintézet birtokában lévő telek, bérház és raktáépületek, amik testvérek között is megérnek 15.000 pengőt. 22 hónap alatt ennyivel gyarapítottuk a kézzelfogható unitárius vagyont, anélkül, hogy egyetlen dicsekedő, reklám-cikket írtunk volna. Az építkezésekkel kapcsolatos készpénzkiadásunk 8.468 pengő, amit anyagokra, és a vállalkozónak fizettünk ki. Mérnök és lelkipásztor útiköltsége 649 pengő. Adományokból a mai napig 15.505 pengő folyt be. Az egyházközség terhe 4.000 pengő. A teher dr. Kende-csyné tanyás birtokán áll. Ha van kockázat, azt egymagában Ő viseli. Senki másnak egy fillérrel sem tartozunk. A telekvásárlással és az építkezésekkel senkit egyetlen fillérrel meg nem terhelünk. Senkire egyetlen fillér pótdót ki nem vetet-

tünk. Az egyházközség tagjai annyit adtak, amennyit vagyoni helyzetük engedett és a szívük diktált.

Azért számoltam be ezekkel az aprólékosnak látszó részletekkel, semmit el nem hallgatva, hogy mindenki tisztán lásson. Kárbavesztett fáradság tehát azoknak a jóigyekezeteké, akik érthető céllal ijesztgetik magukat és másokat a pataji unitáriusok ki tudja milyen nagy adósságának rémhírével. A számok tisztán és érthetően beszélnek. Ma a helyzet az, hogy a bérház jövedelme, a hívek egyházi adója és az egyházi részről befolyó segélyek, majdnem utolsó fillérig fedezik a szükséges kiadásokat. A mai napon 20 pengő, írva is húsz pengő az az összeg, amit a fenti összegeken felül az egyházközségnek évente fizetnie kell. Ezért még nem megyünk a szomszédba!

Most már be is fejezem beszámolómat. Köszönök mindenkinek mindent! Hálás szeretettel emlékszem meg Zsigmond Lőrinc budapesti egyházközségünk pénztárosának nagy jóakarátú fáradozásairól, aki a hozzá befolyt összegek kezelésénél testvéri szeretettel segédkezett, Kerestély Domokosnak, irodánk alkalmazottjának, a levelek gépelésével járó munkájáról.

Isten oltalmazza a dunapataji kicsiny sereget és szeretett egyházunkat!

Budapest, 1938. Nagypéntek napján.

Az adakozók névsora.

Bogárdi István és neje	2.200 P
A budapesti Unitárius Egyházközség	2.000 P
Varga József és neje, 1500+50 =	1.550 P
Dr. Kendecsy Pál és neje	1.220 P
A magyarországi Unitárius Egyház Igazgató Tanácsa	1.000 P
Szinte László	800 P
Dr. Ujlaki Géza	800 P
Róvó Aladár	500 P
Lippner és Tausz	300 P
Hatschek Lajos	250 P
Petrics Gábor	200 P
ifj. Barabás István	184 P
Somogyi Andor	180 P
Khollmann András	150 P
Rev. Hankinson	165 P
Botykai József	140 P
Herczeg Sándor és neje	110 P
Bielek Károly	110 P

100—100 pengőt adtak:

Dr. Boross György unitárius püspök, Józan Miklós püspökhelyettes, Mátéffy Domokos, Hencsei István, Kis

János és neje, Alexy György, Baráth Lajos és neje. Metallókémiai Intézet	90 P
Perczelné Kozma Flóra Unitárius Leány- egyesület	76 P

60—60 pengőt adtak:

Az 1937. évben konfirmált növendékek Budapest, dr. Helvey Tivadar, Gábrriel Antal, Knausz Gyula, Szabó Sándor és neje, Vincze István és neje.

50—50 pengőt adtak:

Fonó Ernő, Pártos Zsigmond, Barabás István és neje, Őri Jánosné sz. Biacsi Zsófia, dr. Simon Mihály Pál, Pappert János és neje, dr. Várkonyi Árpád, Schraum József, Zsédely Károly, vitéz Pernetzky Jenőné sz. bölöni Páll Zsuzsa, özv. dr. Josipovich Istvánné sz. vargyasi Németh Irma.

40—40 pengőt adtak:

Skalkay Mátyás, Farkas Ilona, Avenarius-művek, özv. Sidó Miklósné.

30—30 pengőt:

Kiszely Géza, Pásztélyi Vilmos.

25 pengőt:

Dr. Jakab Zoltán, Singer Elemér (Rotterdam).

22.30 pengőt:

Pestszentlőrinci Unitárius Egyházközség.

20—20 pengőt:

Zsinka Pál, Koltainé sz. Barabás Erzsébet, Farkas Róbert, özv. Szinte Gáborné, Krayér és Társa, dr. Székely Ákos, Imreh Ilona.

16 pengőt: Arth Lajos.

15 pengőt: Kecskeméti Unitárius Szórvány.

13 pengőt: Tóth Mihály.

10—10 pengőt:

Kopa Pál, özv. Biacsi Istvánné, Ostor Győző, Füzesgyarmati Unitárius Egyházközség, dr. Májai Dezső, Harmos Árpád, dr. Koncz János, Kereső József, Gyarmathy Mózes, Klein Géza, Wéber János, dr. Schmer Sándor, Györfy István, Lawner Károly, dr. báró Daniel Gábor, Góth Imre London, Vértes Jenő, Dimény Mózes, dr. Zsakó Andor, Takáts István, dr. Iván László, Borsos Zoltánné, Máté Ernő, Dobor Gyula, Kiss Magda, Bartha Lajos, dr. Szinte János, B. Páll Mária.

7 pengőt: Kiss Irén.

5—5 pengőt:

Herczeg Erzsi, Csille Sándorné, Szabó Sándor, Szabó Gyula, Matos József, Kovács Gábor, Oborzil Gyula, Rössner Valéria, Rend Aurél, vitéz Kozma Ferenc, ajtai Kovács József, dr. Surányi Ede, Ürmössy Sándor, Pápai István, Imreh József, Dimény Lajos, dr. kálnoki Kiss Jenő, Gmeling Róbert, Rédiger Károly, Ferencz József, Lőrincz Dénes, dr. Durugy Ferenc, Szilágyi Arthur, dr.

Simó Benedek, Ferenc Ignácné, dr. Benczéd László, dr. Patakyné sz. Dimény Lily, Tamás Józsefné, Szentpáli Gyula, Póké János, Bak József, Szabó Sándorné, dr. Havas Béla, dr. Gyulai Zoltán, Kiss Mózes, id. Sári József, ifj. Sári József, Darkó Béla, Vajda András, Bencze Béla.

4 pengőt: Endrődy László.

3—3 pengőt:

Jáky Nándorné, Hackler Arthur, Biró István, Szabó Samuel, Gárdos Sándorné, Schwimmer Richard, Báródy Adrienne, Hegedüs Szilárd, Ruppert Gyula, id. Rédiger Béla, Vöröss Józsefné, Kádár Ferenc.

2—2 pengőt:

Orbók Ferenc, Nagy Áron, Ferenczi Zoltán, Csatkai Jenő, Gaál Ambrusné, Zsigmond József, Kóródi János, dr. Udvarnok H. Antal, Szőke Gergely, Szász Árpád, Irsai Ervinné, dr. Kisgyörgy Sándor, Ujváry László, Péterffy Gyula, h. Fejér Domokos, Varga Róza, Dimény Dénes, Ilkey Elek, Szinte Ferenc, dr. Mariska László, Wézer Jánosné, Derzsi Julia, Erőss Istvánné, Perédi Ernő, Király János, Zsigmond Lőrinc, Huzják Lilli, Uzoni János, dr. Salac Aladárné, Szász István, Szinger György.

1—1 pengőt:

Szász Lajos, Vadady Béla, Tonsch Rózertné, Schneider Ilona, Borbély Albert, Imreh Sándor, László Gyula, Csiki Pál, Szőke Gyula, Szedler Biró Berta.

Az Unitárius Nőszövetség gyűjtése:

- 1 K. alapból 100.— P
2. A Nőszövetségnek, mint testületnek adománya 39.50 P
3. az 1937. október 16-án tartott templomi est jövedelme 264.50 P
- a) eladásra kiadott műsorok ára fejében: vitéz Nyiredy Gézáné 12.— P, özv. Bodóczy Gáborné 8.— P, Barabás Istvánné 6.— P; dr. Zsakó Andorné, Borsos Zoltáné, Péterffy Julia, özv. Ráduly Jánosné, Varga Istvánné, Józán Miklósné, Pestszentlőrinci Nőszövetség, Péterffy Gyula, dr. Csiki Gáborné, Hegyi Gyuláné, Nemes Aurélné 5—5 P — Buzogány Anna, özv. Biró Jánosné, Csiki Pálné, özv. Nyirő Gézáné, Fejér Domokos, Kovács Kálmánné, Borbély Irénke, dr. Pataki Ferencné, Lázár Józsefné 3—3 P — Polgár Lipótné, özv. Schei Ernőné, Deák Farkasné, Gálffy Ilona, özv. Fábry Edéné, Kiss Irén, Kiss Jolán, Juckl Károlyné, Jáky Nándorné, Kisgyörgy Sándorné, özv. Kovács Lajosné, Krajcsóviczné Kriza Ágnes, Belovári Istvánné, Sigmond Sándorné, Sigmond Olga, Preyer Mária, Fürst Ödönné, Gyarmati Ilona, dr. Halász Jánosné, Hegedüs Szilárdné, Hackler Artúrné, dr. Tihanyi Györgyné, Máté Kálmánné, Gáti Frigyesné, Irsai Ernőné, Molesányi Gyuláné, Erős Istvánné, Orbán Etel, Barabás Irma, Dénes Istvánné, Bencze Béláné, Pál Mária, özv. Sámy Lászlóné, Máhler Sándorné, Nyiredy Erzsébet, dr. Csomor Béláné, Ruzsa Ilona, Simon Mihály Pál, Költő Andrásné 2—2 P — Nagy Istvánné, Robonyi Pi-

roska, dr. Konecz Jánosné, Mihály Rudolfné, özv.
Bíró Jánosné 1—1 P — összesen 189.— P.

b) *Belépőjegyet váltottak:* özv. Kiss Jenőné, Bartha Lajos 3—3 P — Rédiger Károly, Barabás Endre, dr. Hosszú Zoltán 2—2 P — Költő Andrásné 1.50 P — Sigmond Sándor, Zoltán Emil, Lukács Béláné, Zsigmond Lőrincné, Nádler Alice, Ujvári László, Weisz Andorné, Simony Sándorné, Kereki Gábor, Endrey Gézané, Ferencz József, Szinte László, özv. Morgenthaler Antalné, Szinte Gáborné, Abrudbányai Zoltán 1—1 P — összesen 28.50 P.

c) *Adományok:* Kelemen Béla 20 P — *vitéz Kozma György* 10.— P — özv. Török Istvánné 5 P — Botykai József és Hencsei István, Székely Ferenc, dr. Tihanyi Györgyné 2—2 P — dr. Gál Jenő, Orbók Sándor, Vöröss Józsefné, Baráth Lajos 1—1 P — összesen 47.— P; — *vitéz Nyiredy Gézané* gyűjtése 70.— P (Mikó Ferenc dr. 20 P, özv. Kiss Jenőné, Józán Miklósné 5—5 P, Borsos Zoltáné 4 P, özv. Ráduly Jánosné, özv. Arlow Viktorné, *vitéz Nyiredy Gézané*, özv. Nyirő Gézané, dr. Mikó Miklós, Ferencz Józsefné, Perczelné Kozma Flóra Leányegylet 3—3 P, Péterffy Julia, özv. Bíró Jánosné, Nyiredy Erzsébet, Rédiger Károly, Péterffy Gyula, dr. Csiki Gáborné 2—2 P, dr. Mikó Lajos, Simonyi Sándorné, Varga Istváné 1—1 P).

d) 125 darab téglajegy ára (1—115, 130—140 sorszám)
á —.20 = 25 P.

e) 300 levelező-lap után á —.07 P = 21 P.

Összesen: 520.— P.

